

Ötödik évi folyam.

Pest, február 21-én 1858.

A Vasárnapi Ujság hetenként egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj január-juniussig, azaz: 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton a Politikai Ujdonságokkal együtt 4 ft. pp. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Mártonfi József.

Örvendj. A láncz, melylyel magát egyesíti
Az élőkhez a holt, neked el nem szakadt:
A ki nemzetének erkölcsét szebbíti,
Az hogy maga után hálaló fiaikat.

Szemere Pál.

Mártonfi József, Erdély nagy nevű egykori r. kath. püspöke, sokat jelentő arcképével s életfolyamának vázlatával találkozik itt a szives olvasó. Egyike volt ő az életerős székely nemzet azon fiainak, kik a Gondviseléstől rendkívüli észtehetségekkel megáldva, majdnem a semmiségből küzdötték fel magokat azon fényfokra, hová csak kitűnő szellemerővel párosult magas születés törhet szakadatlan munkásság közt.

Néhány év múlva félszázad halad el a sok érdemű s korában ritka tevékenységű egyháznagy lezárt koporsója felett s emléke a dicsőültnek még folyvást tartja magát Erdély fiainak keblében.

Mártonfi József született Csik-Szentkirályon. Az anyaegyház hiteles jegyzőkönyve szerint 1746. január 15-dikén vette föl a keresztség szentségét. Édesatyja Mártonfi Tamás, Adorján János szentkirályi lelkésznek gazdája, édesanyja pedig, Józsa Kata, ennek gazdaasszonya volt. A szegény család védatyja, a jámbor lelkész, elhalt. A három fiu s négy leányból álló Mártonfi-háznép Csik-Mindszentre költözött, a néhai kegyes pártfogónak jötevő testvérehez, Adorján Istvánhoz. Itt érte Tamást, a családapát, a kéréletlen halál. Az elárvult háznepet Adorján István, a külön-

bizonyítványait adta, hogy tanárai idővel nagy embert jóslgatának belőle. A csik-somlyói tanpálya megfutása után, az erdélyi jezsuiták kolozsvári társodájában (collegium) látjuk a nagyszorgalmu s szende ifjut, hol mint asztalkörüli s szobaszolga, ingyen szállás és élelem mellett folytatta tanulását.

Az egyházi rendhez kiolthatlan vonzalmat érezvén, Kolozsvárra a Jézus társaságába lépett. Mint szerzetes újoncz, Bécsben kezdette alaposabban tanulmányozni a hellen s latin irodalmat; de kiváló szorgalommal tanulta egyuttal a francia s német nyelvet is, melly utóbbiban annyira haladt, hogy azon idővel ékesen szónokolhatott. Itt sajátítá el egyszersmind a művelt ember azon finom társalgási mesterfogásait, mellyekkel később annyi szíveket hódított s fénypolczokra magának utat nyitott.

Nyilvános élete s munkásságának első köre a tanügy volt. 1770-ben Budán lépett föl először, mint nyelvészettanár. 1771-ben Bécsben a mennyiség-tani leczkéket hallgatta; de az erre következett két évben ismét Budán működött, mint az ékesszólás nyilvános tanára. Ezen életszakaszába esik kézirati munkái nagyobb részének szerkesztése. Itt szövődött a nagy Révaival azon őszinte barátság, melly ennek legválságosabb életperceiben, s Mártonfinak legragyogóbb csillagzata alatt is szilárdnak bizonyult.

A Jézus társaságának megszüntetése után Mártonfi, mint mennyiség-tanár, Kolozsvárra nyert alkalmazást, hol az erömütanból is rendes leczkéket adott 1776-ban. Három évvel később a felejtetlen nagyfejedelem-asszony, Mária

Mártonfi József.

ben is rokon, most egészen ápoló szárnyai alá vette. Józsefet, a legidősb fiut, czélszerű nevelés végett, Csik-Somlyóra vitte a ferencziek tanodáiba, hol az árva és sokaktól lenézett tanuló, rendkívüli elmetehetségeinek s megnyerő ildomos magaviseletének olly fényes

Terézia által az erdélyi r. kath. nevelő- s tanintézetek kir. főigazgatójává neveztetett, mellyhez kir. tanácsosi rang s az országos fő-kormányshéknél előadó (referens) jog volt kapcsolva. Ezen fontos hivatalkörben hét évig legsikeresen fáradozott, mellynek kezde-

tén kedvező alkalma nyílt magát az udvarnál s legfensőbb körökben is személyesen megismertetni. Hivatalkodása folytán a r. kath. tanintézeteket rendbe hozta, az ifjuság erkölcsi és szellemi műveltségét előmozdította, a tanároktól rendet, pontosságot, lelkiismeretes eljárást követelt s az erdélyi r. kath. egyházjavak állapotának olly remek kimutatását szerkeszté, melly legalaposb s hitelesb okmányként maiglan is zsinórmértékül használtatni szokott. — A könyvvizsgálói korlátlan hatalom is kezére bízott 1781-ben, melylyet, hogy milly részrehajlatlan igazsággal kezelt, már csak az is eléggé bizonyítja, hogy a sajtót egy részről sem engedte meg más vallás, vagy nemzet rovására felhasználtatni. Ezen eszélyes eljárása által nemcsak a fejedelem magas kegyét, hanem honfitársainak bizalmát és közszeretét is kivívá magának. — 1786-ban kir. főkormányiszéki valóságos tanácsossá nevezetvén Nagy-Szebenből Kolozsvárra költözött. 1788-ban károly-fehérvári czimzetes kanonokká iktattatott. 1793-ban pedig szerbiai czimzetes püspöknek szenteltette fel.

A nagytudományu s szélesen elterjedt hirü gróf Batthyány Ignác halálával az erdélyi püspökszék megürülvén, négy hónap mulva I. Ferencz király s erdélyi nagyfejedelem, a főkormányiszék kihallgatása elmellőzésével s minden előleges kijelölés nélkül — mi azon időben rendkívüli érdemek elismerését kifejező kegy vala, — 1799., márczius 14-én *Mártonfi Józsefet* az erdélyi r. kath. püspöki székbe emelte. Kineveztetését egész Erdély osztatlan örömmilatkozattal fogadta. Csak maga a fényes érdemek köztiszteletü bajnoka, s a szerencsének e perczen felkarolt kegyencze nem tudott örvendeni. Nemes keblére épen ez elhatározó perczen nehezedett a legnyomasztóbb aggodalom.

A püspöki szék jószágainak per alá fogott jelentés alkreszei (Alvincz és Drombár) ezen időtájban még függőben voltak; sőt gróf Batthyány halála után azon hir kezdett közönségesen terjedni, hogy az erdélyi kir. kincstár a püspöki szék minden javadalmait elfoglalni készül és az új püspöknek, az 1715-diki becsüárban, évenként készpénzül csak nyolczezer forintot fog fizetni. A méltó aggodalmat nem csekély mértékben nevelte azon tény, hogy több egyházi férfi az erdélyi r. kath. püspökséget akár milly föltétel alatt is késznek nyilatkozott elfogadni; sőt azok közt volt egy ollyan is, ki maga felajánlása mellett 8000 forintért is kész volt püspökösködni. Illyetén baljóslatu jelenségek közt *Mártonfinak*, mint az erdélyi r. kath. egyházi javak husz éven át éber és erélyes védőjének, elborult nemes kedélye. Egy rémgondolat — a főpásztori czimet az egyház méltósága s tekintélye alásülyedésén vásárolni meg! — több mint öt hónapon keresztül háborgatá a mély és őszinte vallásosságu egyháznagyot; míg végre egy helyesen kikerekített nézetben lelt vigaszt és megnyugvást. Belátta ugyanis ő, hogy azon fejedelmi magas kegyelem, melly őt kérésén kívül püspöknek nevezte ki, a püspökségben még áldozat mellett is meg fogja tartani. És reményében nem csalatkozott. A kegyes fejedelem a magán kihallgatásban részesült *Mártonfitól* az ügy állásairól alapos tudomást nyervén, atyailag biztosítá őt az iránt, hogy mindazon javadalmakat, mellyeket előde birt, ő is háborítlanul birni fogja. Így végződött el *Mártonfi* ildomossága által, az erdélyi püspökségre nézve ezen életkérdés. Bécsi hódolata alkalmával eszközlé ki azt is, hogy be nem várva a pápai megerősítő okmányt, a püspöki javak neki rögtön átadassanak, mellyek 1799. május 20-a óta csakugyan neki jövedelmeztek.

A terhes ügynek sikeres elintézése után, 1800. nov. 23-dikán, Erdélyben a r. kath. egyházmegye kormányát minden jók örvendezései közt megragadta. Révai Miklós is, az ünnevelt főpásztornak súlyos életterhekkal küzdő barátja, a közöröm vidám népe közé vegyült bájhangzása lantjával. — A magas remények, mellyekkel hivi kormányzása iránt eltelve valának, együl egyig teljesültek. Tizenhat évi püspökségének folytán miket tett a szakadatlan munka közt megöszült főpásztor az egyház javára, édes magyar hazája ügyeinek előmozdítására, azokról a hivatalos jegyzőkönyvek hangosan tanuskodnak. A fényes érdemek sorozatából csak néhány ragyogó pontot említünk. A püspöki javak erélyes megvédése s helyes gazdászata által egyházmegyéjének s lelkes utódainak méltó hálájára tette magát érdemessé. A szegény lelkészek s néptanítók fizetése javítására a maga jövedelméből sok ezeret áldozott. Özvegyekre, jó igyekezetü árvákra s elnyomorodott szegényekre jótékonyosságát bőven árasztá, midőn ő igen kevéssel beelégedett. Hiveit hathatós szónoklatával élte fogytáig üdvös eredményekkel oktatta.

A székesegyházat sajátjából földiszeszitette, kijavította. A károly-fejérvári Batthyány-intézetet a végenyészettől megvédte; a csillagda födelezésére sok ezeret költött; a könyvtárt ritka példányokkal, a pénzgyűjteményt ritka becsü érmeikkel gazdagította. Kolozsvártt egy kisebbszerű csillagdat hozott létre. A tudósokat — köztök az inséggel küzdő Révinkat — s tudományokat pártolta, tanácsosul s pénzzel bőkezűleg segítette. Felsőleges fejedelmének a háboru zaja s nyomorai közt a reá rótt hadi költséget nemcsak maga idejében szolgáltatta be a kincstárba, hanem önkéntesen többet is áldozott stb.

Ennyi jótétemény s közhasznu szolgálat a királyi széknél titokban nem maradhatott. Az érdemméltányló fejedelem őt bokros érdemei jutalmául álladalmi valóságos belső titkos tanácsosi czim-mel és szent István apostoli magyar király jeles rendje középkeresztjével ékesítette föl.

Hetven évre terjedt áldásos életpályáját 1815. márt. 3-dikán végezte be. Hült tetemei a károly-fejérvári székesegyház sirboltjában pihennek.

Végezetre szó nélkül nem hagyhatjuk a nagytudományu szé-kely főpap irodalmi működését. Nyomtatásban, köztudomás szerint, csak két munkája jelent meg. Első azon német gyászbeszéde, mellyet Mária Terézia királynő hamvai felett tartott. Második pedig azon két versezete, mellyeknek egyikét Csórán, Barsai Ábrahám iróasztalánál rögtönözte, másikát pedig „Az erkölcs temploma“ czimüt, lelkes hazánkfia s érdemes barátom dr. Ötvös Ágoston ur ujabban hozott világ elé; ugyanazon tudós férfi, kinek biztos adataiból szövődött a jelen életrajz. — Kéziratban több műve maradt fenn, mellyeknek jó része ugyanazon nemeskeblü tudomány-barát érdekes gyűjteményében van s közlésüket tőle várjuk, reméljük.

Csak dicső tettek s magasztos erények iránt fejeztük ki mély tiszteletünket, midőn a károly-fejérvári sirbolt egyik nagy halottját érdemeinek fénypalástjában feltüntettük s reméljük, hogy a „Magyar Plutárk“ emléklapjai közleményünkkel is gazdagultak.

Vass József.

Sátoros cigány.

Bérczek mögött a nap fölkel,
Bérczek alatt ponyvasátor;
Bele néz az őszi reggel,
De nem lát a füsthomálytól . . .
Szellő lebben . . . S mintha kárpit
Volna füstje, széthármlik.

Az előtér köröskörül
Göndör rajkóképpel telve;
Hulló angyalnép az égből . . .
Mintha sötét felhőn kelne.
Barna arezon fényes könyek —
Marakodnak, könnyörögnek.

Benn a sátor közepében
Füstöl a tűz, néha lobban;
Asszonyember közelében
Kettő-három, nagy dologban:
Szitogatják a forgácsot,
Mégforogatják a bográcsot.

Odahátul, hol a fény fogy,
Reng a föld a csattogástól;
Csak egy ingujj sejteti, hogy
Ott erős kar kalapácsol . . .
Gyorsasággal mozog le s fel —
Veri vasát — mért felesel . . .

. . . Derül a táj; bércz és róna
Éktelen a bágyadt fénybe;
Lomb és virág eltűnt róla
Hogy ne veszzen fagyos télbe;
Megy a daru, megy a golya —
A cigány nem tehet róla.

Ő is menne, ha vón kedve;
De ha épen nincsen szárnya . . .
Szabadabb meg nem lehetne,
Akárhová vinné lába . . .
S ki most kilép, a lány épen
Ezt forgatja tán eszében?

Mint egy sima bronz szobor, kit
Piros fénybe vont a hajnal,
Mosolygásra nyitván ajkát,
Néz az égbe fél sohajjal . . .
Jó utat mond a madárnak
S nem vágyai,
Csak álmai
Mik a madár után szállnak!

Tóth Endre.

Törökhalom.

Történeti rajz.

Megunta II-ik Rudolf király a törökkel a sok háborut s békét kötött III-ik Amurattal. A béke feltételei azonban megengedték, hogy mind a két fél egymás földére üthet s prédálhat a mennyit csak tetszik; de ágyuval várat nem volt szabad ostromolni.

Mi alatt a török hazánk szívet, Buda várát birta, folytonosan adózott neki az ország. Minden városnak pontosan be kellett az adót a határnapra küldeni s ha valamelyik nem tudta előteremteni, az minden bizonynyal számolhatott reá, hogy nemsokára nyakára

küldi a budai basa egyik vezérét, a ki aztán kétszeresen is beszedi tőlük.

1593-ik év közepén rendre-rendre a nagy éhség s drágaság mellett is az adó be volt már gyűlve, csak *Hernád* vidéke s *Szikszó* városa nem tudta előteremteni. Ferhát basa másodsor izenteti, hogy ne tréfálkozzanak vele s ne ingeréjék haragját fejökre, hanem küldjék be azt az 1000 aranyforintot, mert ha kiveszik békeséges türeséből, elküld vagy tizezer embert érte, abba pedig egy csepp köszönet sem lesz.

Szikszó városa úgy meg volt ijedve, hogy nem tudta, mit csináljon. A nemes tanács három napig mind azon gondolkodott, hogyan lehetne megengesztelni a nagyvezért. Nagy későre aztán elhatározták, hogy követséget küldenek Budára, melly néhány hónapi időhaladékot nyerjen Ferhától. Bele telt két nap abba is míg akadtak három emberre, kik elvállalták a követséget, ezeket is avval édesgették, hogy ha ügyesen járnak el a dologban, a város fejenként gazdagon megjutalmazza. Megeshetik aztán még az is, hogy ha megtudják kedveltetni magukat a basa előtt, ő sem ereszt el őket üres kézzel.

A három követ *Diósi Mihály*, *Beke József* és *Balázs deák* nemesokára megérkeztek Budára. A tolmács által tudtára adták Ferhátnek, hogy követség érkezett Szikszóról.

Még azon nap engedelmet nyértek, hogy a hatalmas basa és nagyvezér színe elébe járulhassanak, ki sem többet sem kevesebbet nem gondolt, mint hogy a szikszóiak elhozták az adót s e mellett még nyilván ajándékokat is, hogy megengeszteljék hosszas késedelmezésükért.

Ferhát jól fogadta őket, a tolmács által tudokra adatá, hogy rég várja őket s nagyon okosan cselekedték, hogy nem késtek tovább is.

Erre *Diósi Mihály* uram nagy ékesszólással elmondá a város üdvözetét s alázatos kérelmét, hogy az adóért várjon még egynehány hónapig, mert még most teljes lehetetlen, hogy kicsinálhassák.

A tolmács utána magyarázta Ferhátnek, ki minden szónál ingerültebbé vált. Midőn vége volt *Diósi* uram kérelmének, a basa annyira magán kívül volt mérgében, hogy tartani lehetett tőle, nehogy a *Diósi* uram fejébe találja ütő vezéri botját, mellyet markába szorongatott.

Diósi uram el nem tudta gondolni mi lelta a hatalmas basát, azt gondolta, hogy nem jól értették meg vele a mit mondott s újból elkezdte mondani.

„Mond meg ennek a hitetlen ebnek, hogy fogja be a száját s ne beszéljen itt össze-vissza mindenféle bolondságokat s az adót a föld fenekéből is előteremtse, mert különben elevenen nyuzatom meg.“

A követeknek, de leginkább *Diósi* uramnak, hideg borzadás futott végig hátán. A milyen bolond kegyetlen embernek látszik ez a Ferhát, könnyen megnyuzva ereszt haza bennünket, gondolá magában *Diósi*.

„A városnak pedig azt ízenem, hogy a mult esztendőről elmaradt adót is rögtön megküldje, mert a próféta árnyékára mondom, többől rontatom le. Illyen ostoba embereket pedig, a milyenek ti vagytok, hitetlen ebek, az én boszuságomra hozzám többet ne küldjön, mert rendre botoztatom őket, hogy a földet marják kinukban. Most elmehettek, hanem a pénz holnap reggelig meg legyen.“

A tolmács megérteté velök a basa ízenetét.

Elbocsátatásukat nem várták, hogy kétszer adják tudtukra, hanem siettek mentől előbb kiérni a várból, mikor aztán kiértek meg sem pihentek jóformán Szikszóig, olyan nyakra-főre eljöttek. *Balázs deák* egyenesen *Homonnai István* táborába szökött s ott elmondta, milyen czudarul bánt velök Ferhát.

Diósi Mihály uram meg *Beke József* elmondták otthon a vezér ízenetét, hogy ha a tavali adót is menten be nem küldik, hát ekkor kár volt nekik születni, mert sorba nyuzatja őket, a várost pedig porrá teszi.

A város látván, hogy Szikszó fölé vészés napok közelgnek, mert pénzők nem volt, — védelemről kezdtek gondolkodni. A várost erős sánczokkal vették körül, a falakat kiigazították.

A szikszóiak félelme csakhamar igazolva lön; mert Ferhát basa észrevevén, hogy a követség szépen megszökött, a nélkül, hogy az adót kifizette volna, — nem esett nagy gondolkodóba, hanem megizente *Kara* alibégnek, ki Székesfehérvárrt tanyázott, hogy rögtön

gyűjtsön Fülel vára alá vagy 6000 lovast meg egy annyi gyalogot s induljon Szikszóra s vegye fel kétszeresen az ideit meg a tavali adót is rajtok. Ha aztán a szép szót nem akarják megérteni, pusztítsa el az egész várost, hogy hire se maradjon. Ágyut azonban ne vigyen magával, mert a béke pontjai tiltják ágyuval kárt tenni idegen földön.

Kara alibég aztán úgy is tett a mint parancsolták. Fülekről, Rimaszombaton, Putnokon által *Sz. Péternél* átjött a Sajón Szikszó alá s beizent ezifrán, amugy törökösen, hogy megérkezett s hozzák ki elé térdre csuszva a pénzt.

Hanem a pénzt nem vitték el, mert nem volt honnan.

A lakosság földhöz ragadt szegény volt, alig tudott egy napról a másikra eltengődni, nem hogy még kétszeres nagy adót fizessen.

Kara alibég utasítás szerint megrohanta a várost, mellyet kevés ellentállás után elfoglalt, kirabolt, s földig rontatott.

Két nap folyt a rablás gyilkolás.

Mikor aztán nem volt már mit rontani, egynehány száz fogolylyal Vadász felől letelepedtek osztolni a gazdag prédán.

Nem írom le mit csináltak itt a foglyokkal, különösen a védte-len nőekkel, leányokkal . . . . .

A szegény foglyok közt volt *Diósi* uram is leányával együtt.

Egy török fegyveres megismerte, hogy ő volt követségen Budán.

Kara bég maga elé rendelte.

„Na te hitetlen gaur, te lelketlen eb, számolj, hogy mertél megszökni a hatalmas basa elől, kinek büntető keze most utolért.“

„A mindenható Isten fordítsa el szegény ártatlan fejemről nehéz haragodat, de én nem vagyok oka semminek, én ártatlan vagyok.“

„Ne boszantsd füleimet illy hazug beszéddel, azt mondom, mert én rajtam nem lehet kikapni. Tagadod, hogy bünös vagy, talán még azt is, hogy elszöktél?“

„Nem tagadom hatalmas bég, kinek Allah hosszúra nyujtsa életét, de mit tehettem én, ha lehetlen volt fizetnem, pénz nélkül nem mertem a hatalmas és igazságos basa fényes tekintete elé kerülni, mert megnyuzatott volna.“

„Hát azt hiszed ebeknek való, hogy én nem foglak kiugratni bőrödből? azt hiszed innen is meg fogsz szökni? ne hidd el avval az örült nagy fejeddel, mert minekelötte a nap lenyugszik, ott fog lógni kitömött bőröd.“

Szegény *Diósi* uram térdre esett s úgy rimázkodott *Kara* bég előtt.

A következő perczben kedves leánya karjai emelték fel a földről, ki meghallván, hogy atyja veszélyben forog, az örökön keresztül ide rohant. Egy fegyveres katona utána szaladt, hogy feltartsa, de *Klára* úgy találta képen teremteni, hogy tüzes karikákat hányt a szeme tőle.

„Kicsoda e leányzó?“ kérdé a bég, kit mind a leány szépsége, mind bátorsága meglepett.

„Az enyém hatalmas bég, engedj meg neki vakmerőségeért, hogy bátorkodott színed elé járulni.“

„Ne kérd atyám, e szivtelen bakót; nem fene vadat kell kérni hanem embert, ez pedig nem ember.“

Kara bég annyira el volt merülve a leány nézésébe, hogy nem figyelt beszédére, melly bizonyosan halála leendett volna.

Beszólitott két markos őrt s elhurczoltatá *Diósi*; a katonának meghagyta, hogy vigyázzanak erre a vén rókára, nehogy elszökjék, mert ismeri már szaladó természetét.

Leányát erővel ott maraszták a bég sátorában.

Épen azt parancsolá neki, hogy járuljon közelebb hozzá, midőn egy eget rázó ordítás hangzék. Egy ör az ijedség miatt alig tudta megmondani, hogy a közellező hegyek telve vannak fegyveres ellenséggel, mindenünnen körül vannak fogva.

Ez *Russel* német vezér volt 1700 főnyi seregével, ki megtudván Szikszó szerencsétlen sorsát, sietett legalább a foglyokat megmenteni.

Kara alibégnek alig volt annyi ideje, hogy fegyvereit magára vehette, midőn egy másik ör újból jelenti, hogy Eger felől még nagyobb ellenség közelg.

Ez *Rákóczy Zsigmond* volt *Homonnai Istvánnal*, kiket *Balázs deák* tudósított a veszedelemről.

A két csapat megrohanta a 12,000 főből álló sereget.

Elkeseredetten, elszánva rohant a magyar és német sereg a törökre. Annyi sok jó magyar vitéz vérzett már el, mindenik mellett két három török elesve, s a csata sorsa még mindig bizonytalan volt.

A magyar foglyok egy részének sikerült megmenekedni a zavar közt. A megmenekültek közt volt Diósi uram is, de leányáról nem tudott semmit.

Rá akadt Balázs deákra éppen akkor, midőn az egy török jancsárral vesződött, hogy hamarabb végezhesen vele, ő is segített Balásznak, ketten aztán szépen le is verték.

„Balázs öcsém, háromszor kérted meg leányom kezét s egyszer sem adtam oda, erédj mentsd meg most az egyszer a bég sátorából s neked adom.“

Balázs deák pedig megsem várta, hogy jóformán kibeszélje magát Diósi uram, hanem ment egyenesen a bég sátora felé. —

A magyar sereg még elszántabban harczol, s sorai jobban gyérülnek . . .

Diósi uram gondolta magában, jobb lesz, ha addig szabadul míg módjába van. Kezébe akadt valami trombitaféle s ezzel a közel levő szőlőknek tartott. Mikor felért a hegyre, onnan végig nézett a csatázókon, s miért miért nem? elkezdett rettenetesen trombitázni. *)

A török sereg zavarba jött e hangokra, azt hitték, új segítség érkezett a magyaroknak. A félénkebbek szaladásra vették a dolgot, a bátrabbak követték a jó példát.

A mint ezt látta Diósi uram, még jobban elkezdett trombitálni, a szemei is kidüledtek belé úgy fujta. — A következő perczben elvult döntve a törökök mocczanni sem mertek. — Nehányan tüzet rakni indultak, az izmosabbakat pedig oda állították a fákhöz, hogy rázzák meg.

Sokan a Sajóba futtak, legtöbb halva maradt a csatatéren.

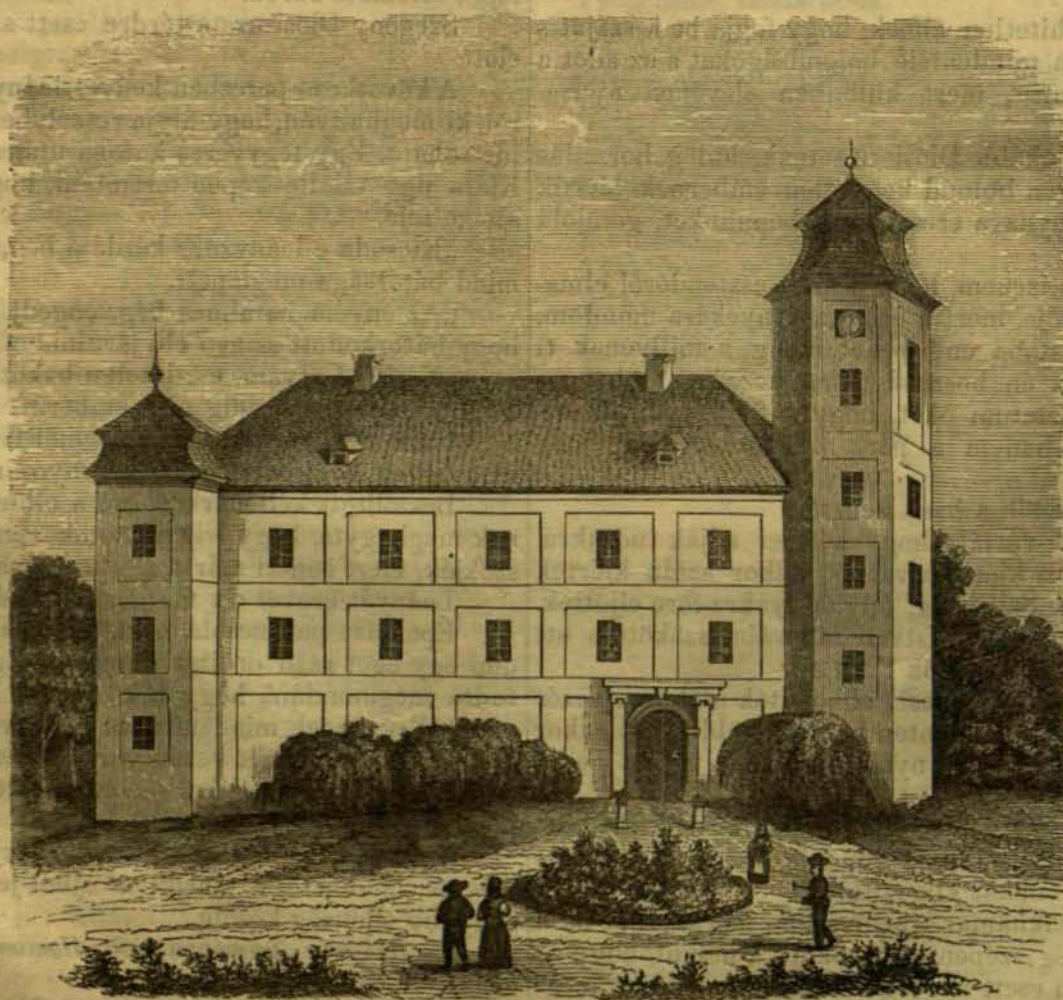
Csak egy maroknyi csapat tartja még fenn magát. Ezt a bég személyesen vezérli. — Valamit makacsul látszik oltalmazni.

Az idő lassanként sötétedni kezdett. Rákóczy katonái felgyújtottak a réten egynehány asztag gabonát s a közellévő széna-kazalokat, hogy annál jobban tudják üzni a megfutott török sereget. A ki legutoljára esett el a török seregből, az maga a vezér Kara alibég volt. Balázs deák maga vágta agyon hatalmas kardjával. — Ez a vágás drága volt Balásznak, mert ezzel menté meg kedves Katáját, Diósi uramnak egyetlen leányát.

Ő tőle bizony el lehetett volna a bég, akár hol, nem sokat [haj-

Csallóközi uti-képek :
8. Báró Viczay Ádám siremléke Hédervárán.

Csallóközi uti-képek : 9. Hédervári kastély.

hászta a dicsőséget, hogy maga verje le az ellen vezérét, de mikor meglátta Diósi uram leányát nyergében, ezt már nem nézhette el összetett kézzel, pedig ahogy mozgásba hozta két izmos kezét, a bég bánta meg legesleghamarabb.

A megrémült török katonák közül néhányan a szőlőknek vették utjokat, ki a hova tudott, oda menekült.

A mellyik aztán nem bírta tovább ki a szaladást, az felmászott vagy egy alma- vagy diófára, s a fülét sem mozgatta, nehogy rá akadjanak. A fa tetején mindegyik szépen kigondolta, hogy fog ő onnan reggel elszökni. Alig telt el egy órácska s a szerencsétlen török menekültek legnagyobb ijedességökre látják, hogy a Russel német katonái szintén jónak találták a gyümölcsfákon tölteni az éjet, még pedig csupán azon egyszerű okból, hogy egyuttal jól is lakjanak az izletes alma- s körtvékből, mellyek most voltak a legjobban megérve.

Volt a szegény törököknek ijedtségök!

A Rákóczy és Homonnai katonái is megkivánták a falatozást s ők is úgy tettek mint a németek. *)

Az éj koromsötét volt, s így észrevétlenül maradtak, a kik a fáknak a legtetején ültek.

Hanem a gyümölcs hamar elfogyott, kivált a mellyek nem voltak erős magasan a fákon. Valamellyik katona azt a jó tanácsot adta, hogy szálljanak le mindnyájan a fákról, s rázzák le a gyümölcsöt a mi még megmaradt, azután majd felmehet ismét a kinek kedve tartja.

A magyar és német katonák szépen le is szálltak, persze a szegény megszorult törökök mocczanni sem mertek. — Nehányan tüzet rakni indultak, az izmosabbakat pedig oda állították a fákhöz, hogy rázzák meg.

Hullott az alma és körtve, hullott, de hullott ám a török katona is. A fa alatt levők el nem tudták gondolni, mi az ördög hull olyan nagy darab valami a fákról . . . körtvének természetesen nem gondolhatták, mert igen nagyok voltak.

A tábor tüzek fellobbantak. A tűz világánál szépen megösmerték, hogy azok a nagy valamik csakugyan se nem alma se nem körtve, hanem valóságos jóféle igaz hitű jámbor törökök.

Reggelre mindnyájan ott voltak megint a fákon, azzal a kis különbséggel, hogy most nem ültek, hanem lógtak a hús levegőben.

*) „Megesett az is, — így szól a krónika — hogy némelyek mind a két részről való militia közül északának idején a szőlő-hegynek estének, és a félelem miatt gyümölcsfákra másztanak, úgy hogy egy fán német, magyar, török katonák együtt voltak, de egymást ott lenni nem tudták, stb. stb.“

*) Lásd Szikszó évlapjait.

30 zászlót, 600 szekeret löszerral, élelemmel s egész tábori készleteikkel elfoglaltak Kara alibégtől.

A Rákóczy vesztesége 370 ember volt. Török 1300 maradt a csatatéren, sokkal több fulladt be a *Patak* vizébe, mely a csata után három napig volt véres még!

Itt aztán igazán *Patak*kal folyt a vér!

A mint a csapatok elváltak osztva a közellévő hegyeken, a vezérek neveiről még most is magyar, Frank-, Nyumal- (Newmal), Haling- és Groszning-hegyeknek neveztetnek.

Az elesett török katonák az Alsó-Vadász felé vezető ut mellett egy csomóban temették el. E sirdomb még maig is látszik s „Törökhalom“-nak nevezik.

Diósi uram hozzá adta Balázs diákhoz leányát. A lakodalmat Kassa városában tartották meg, mert Szikszót leégették. Maga Rákóczy és Homonnai István is jelen volt az esküvön. Diósi uram pedig annyi pénzt kapott azért a kis trombitálásért, hogy akár két akkorára is felépíthette lerontott házát.

Pár nap mulva összejött Beke József urammal.

nagy védvár, melyben roppant kaszárnyák s egyéb katonai intézetek állnak. A fejeér várost európaiak lakják s egészen európai modorban igen pompásan épült. A fekete város ellenben alacsony sár- vagy bambusgunyhókból s egyedül benszülöttek lakják, melyek két harmada hindu, egy harmada mahomedán vallású. E városrész számos fogadóval (hindu egyház) és mecsettel bir, de egyik sem tűnik fel szépsége vagy nagyszerűsége által.

Noha Kalkutta egészen nem veté le keleti jellegét, mindazáltal egy európai város minden kényelmével s élvezetével kínálkozik, s számtalan hasznos intézetet bir. Illyenek a különböző intézetek, egyetemek, s más fölsőbb tanintézetek angolok és benszülöttek számára, több tudóstársaság, egy színház, csillagvizsgáló s fűvészkert.

Kalkutta végre Keletindianak, sőt talán egész Ázsiának legjelentékenyebb kereskedő városa, különösen pedig a tulajdonképi Hindosztan főlerakó helye és központja a Keletindia és Anglia közti egész forgalomnak.

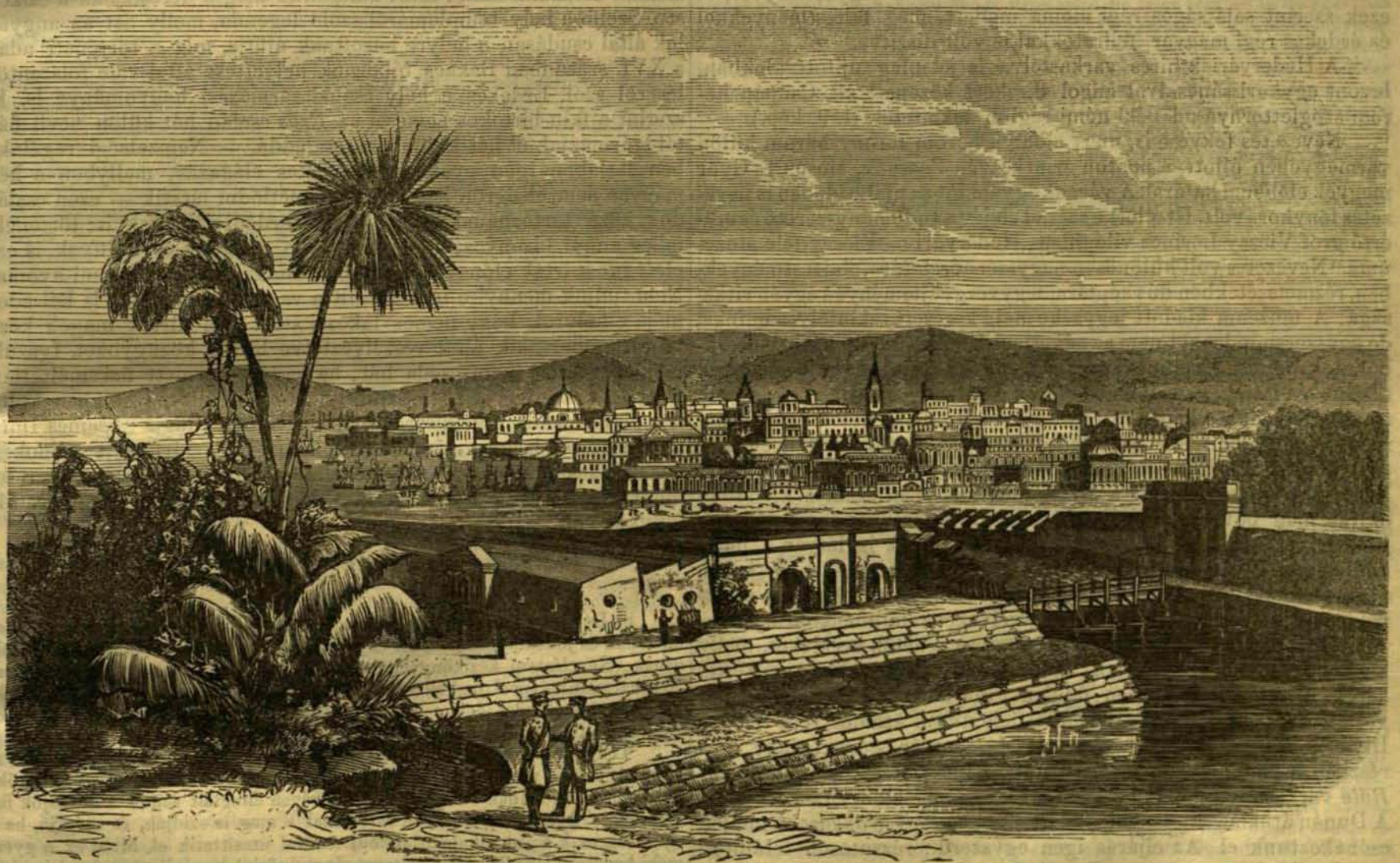
Csallóközi uti-képek.

III.

Felső-Csallóköz déli része.

(Folytatás.)

Böösön alul *Ballony*, *Medve* és *Kulcsod* felé éri az utas Felső-Csallóköz legdélibb részét, mely a Duna mentében mindenütt hatá-

Kalkutta.

„Hát mikor megyünk még egyszer követségbe, Diósi Mihály uram?”

„Már a kinek kedve tartja, csak menjen, de engem tudom én Istennem, hogy kötéllel sem visznek többé el.”
Papp Miklós.

Kalkutta.

A keletindiai angol birtok, hol most a lázadás még egyre tart, három kormányzóságra van osztva s ezek a kalkuttai, madrasi és bombayi kormányzóság. Kalkutta e kormányzóságok egyikének székhelye, Bengalia tartomány (előbb önálló ország) fővárosa, posványos, igen egészségtelen helyen, a Hugly folyó nyugati ágának bal partján fekszik. Ez épült legutolszor India nagyvárosai között. 1690-ben helyén csak egy Govindpur nevű falu állt, s 1717-ben még csak 400 lakossal bírt. A múlt század közepén kezdett emelkedni oly hirtelen, hogy ma már 700,000-nél több lakossal bir s Ázsia egyik legnagyobb városa.

Kalkutta három főrésze oszlik, melyek a William erőd, a fejeér és fekete város. Az erőd délre fekszik, s többi várostól vársík által elkülönzött,

ros az ugynevezett *Szigetköz*szel, melyet a nagy Duna és a győri Duna ága képez. Ámbár a Szigetköz szorosan nem tartozik már Csallóközhez, kirándultunk mégis ide is, hogy egyuttal a közellévő tájékat is lássuk. Kis csolnakon egy révészszel keltünk át a Dunán. A nagy folyam itt egészen elveszti méltóságos tekintetét. Lomhán hullámszik a számtalan sekély felett, folyásában mindenfelé egy csoport kis sziget és zátonyok által feltartóztatva és több ágra osztva. Így eveztünk a csöndes nyári nap reggelén több óra hosszat egy szigettől a másikig. Több helyen kiszállva, a bozotos szigeteken gyalog hatoltunk át, megkönnyítve csolnakunk terhét, melyet odáig révészünk a partok mellett csáklázott tova. A tulsó partra érve *Hédervárának* tartottunk. Ez történelmileg is a vidék legnevezetesebb helye. Még Gejza fejedelem alatt a 10-dik század végén szállták meg e tájat a jövevény Hamburgi grófok *Héder* és *Wolfgér*, hol Kisző mellett a mai *Hédervára*, az egyik nevével így nevezve, épült. Tőle vették azután, hazánk ezen legfé-

nyesb családja, a *Héderváriak* és mellékágai a *hédervári Kontok* és *Póthok* nevöket; ivadékról ivadéokra az ország legfőbb hivatalait viselvén, miglen férfigón a főágban kihaltak, s az utolsó leány fiúsítása által csak a mostani hédervári *Vicsayakban*, más mellékágakon pedig változtatott névvel tartották fön emléküket.

A hely régibb korából azonban szintén kevés maradt ránk. Egy márvány-keresztelömedence, ez is az ujtás által inkább megsértve mintsem fentartva, góth idomu feliratával a XIV. századból eredetét tanusítja. Régibb és részben góthidomu egykori plébániai egyháza jelenleg a Vicsayak temetkezési helyeül szolgál, és számos emlékeket foglal magában. Legnevezetesebb báró *Vicsay Ádámnak*, a család egyik legkitünőbb ősenek, ki azt nagyobb fényre és gazdagságra emelte, vörös mármányszobra, emelt domborműben a hőst pánczélosan, sisakkal fején s buzogánnyal kezében állitva elő. Az egyház melletti ugy nevezett Lorettói kápolna is telve hasonló, részint kisebb és újabb sírkövekkel. (l. 8. kép.) Egy érczöntetü lap mögött, mellyet csupán a család címer díszesít, az elhunyt családtagok sziveit tevék le. — Bizonyára érdekesnek valának a fönlevőknel a hely egyéb régi épületei, mint azon kerek halotti kápolna — tehát valószínűleg még román építészeti idomu — mellynek csupán lerontásáról tudósítanak már a plébánia mult századi jegyzőkönyvei; és ezek szerint sajátságos régi idoma mellett, még falfestményekkel és érdekes régi magyar feliratokkal is volt díszítve.

A Héderváriak híres várkastélya is jelenleg ujtott alakban, levont egykori sáncaival angol díszkert közepett áll. Csupán három szöglettornya ad néki némi régibb tekintet. (l. 9. kép.)

Nevezetes fekvése is, mert előbb a három torony három külön vármegyében állott, e ponton érintkezvén Pozsony, Moson és Győr megyék előbbeni határai. A várnak egyébkint az újabb időben is nevezetes fénykora volt. Itt állott e század elején a tudományszerető és műértő gróf Vicsay Lőrincz világhírü „Hédervári — Vicsay-féle Muzema.“ Nevezetes volt különösen nagyszerü éremtára, olaj festményekben, rézmetszetekben dús képtára, fegyvergyűjteménye s egyéb ritkasága. A muzeum kiadott jegyzéke maig keresett tekintélyes munka, de egyszersmind majd-nem az egyetlen emlék is, melly ezen kincsek-ből ránk maradt. Az elhunyt gróf végrendelete szerint a gyűjtemények részint eladattak, részint az örökösök közt megosztattak; egy rész a francia berontás alkalmával enyészett el. Mind a mellett még azon maradványok is, mellyeket az örökösök egyike, a nyájas gróf ur elő mutatni szives volt, minden hasonló gyűjtemény díszét képezhetnek. Nevezetes különösen még a levéltár is, mellyben számos kiadatlan okirat még bővebb vizsgálatra és közzétételre vár. — Örvendtünk itt ezentul még a jelenkor élményeinek is, látván a helybéli kanonok esperes ur által már rég alapított vasárnapi iskola virágzását. Akkori derék tanítója a segédlelkész ur jelenleg a szentföldön, Jerusalemben jár a keleti nyelveket tanulmányozva.

Viszutunkban még jobban szemügyre vehetők a vidéket, melly a számos hűsítő vizerek közt zöldellő ligeteivel valóságos kertet képez. A fák közül minden felül a gula alaku nyolczszögü fehér góth tornyocskák tüneveznek elő, jelentve a számos régi telepet. Illyenek *Darnó*, *Püski*, *Asvány* stb. Mások már egészen vagy csak részben s emlékeikben elpusztultak, mint *Bajcs* régi templomai, *Rátó* várkastélya, honnét a Pálffyok egy ideig előnevüket irták. — A Dunán áthaladva aranymosók, itt ugy nevezett *aranyások* mellett csónakoztunk el. Az eljárás igen egyszerű: rézsutson felállított asztalra feszített posztóra a Dunából merített fővényt felöntik, s az aranypor a posztósálakban marad. Egykor ez igen jövedelmező kereset volt Csallóközben; jelenleg ritkábban fizeti ki magát, s nagyobbára szerencsevadászok, dologkerülök, mellékesen révészek, halászkok és cigányok üzik, a látott aranyászokról hallók, hogy épen a mult hetekben igen szerencsés sikerrel működtek, mintegy 60 ft. értéknyi aranyat mosván ki két hét alatt; de sok idő telhetik bele, mig ismét kifizeti magát munkájuk. Talán a tudomány és iparnak sikerülend idővel rendszeres eljárás mellett bizonyosabb eredményt eszközölni ebben is.

Tulpartra érve *Bakánál* szálltunk ki. Számtalan apróhelység: *Alsó és Felső-Baka*, *Landorgócs*, *Nádasd*, *Bodak* mindannyi néhány házból álló nemesi lak éri egymást innét egész Dercsikáig. Még a legszegényebb is képes egy két hártya-okmánynyal előállani, minőt az érdekes bakai lelkész ur is csak hamar itt létünk alatt egyikétől a falu legszegényebb lakóinak előszerezni tudott. — *Dercsika* nevét és lakóit ismét számos regék és adomák teszik nevezetessé. Ezek egyike szerint a hely régi neve *Györgysoka*, honnét Dercsika

származott, — onnét eredt volna, hogy egykor Mátyás király itt vadászván, kedves szolgájának Erös Györgynek bizalmas beszélgetés közben nyilvánított kívánatára annyi földet ajándékozott, a mennyit ez az ebéd ideje alatt ezen mocsáros s ingoványos téren körülnyargalhatott. A szolga a mit gyors ménen körülfutathatott, vörös köpenyéből leszelt darabok elhullatásával jelölte meg maga után. Mire a király megtekintendő a tért, szolgájával körülnyargalta, felkiáltott volna: György sok az.*) Innét vette Dercsika nevét; mig *Várkony* a „várj kun“ felkiáltástól, mellyel Mátyás ezen alkalommal kun szakácsát felszólította volna, hogy addig várakozék az ebéddel, mig a szolga visszatér, s kinek adományul szinte Várkony jutott. A monda mindenkor jellemzi a népies felfogást, olykor a régi szokásokat stb. mint itt is talán bizonyos határjelölést, adomány eredetét, s különösen Mátyás népszerűségét; benne azonban csak féligazság lappang. Dercsikának: György soka, Gersika stb. neve már a XIII. századtól fogva s így rég Mátyás kora előtt ismeretes az okiratokból. Hogy Várkony magyarázatát is történet-nyomozóink mélyebben keresik, mintsem a sületlen adoma jelenti, azt már föntebb megjegyeztük. Érdekes regét közöl az utóbbi névről Karcsai is a Magyar Muzeumban. Hasonlóan több adomát olvasunk nála: mint lánczolták meg a dercsikaiak a csikót stb. Szebb a hely templomáról szóló legenda, melly azt az angyalok által csudásan e helyre hozottnak állítja, mig a történeti adat a XVI. században Bakacs bibornok helyettese által való fölszentöléséről szól. Érdekes e hely családszármazási hagyománya is. E szerint a falu birtokos nemesi az *Erös* család hét külön nevü fiától származtak el hét különböző családdá. — Nemzetségi regéinkben általában igen gyakori ezen hetes elágazás, mellyben a hét magyar nemzetségről hagyomány ismétlődni látszik — ezen családok közé tartoznának szinte a mai erdői Pálffyok is; történelmileg annyi bizonyos, hogy mind ezen családok és Pálffyok is ezelőtt innét irták előnevüket; ámbár ősi lakuknak itt semmi nyoma. Nem tudjuk mennyire igaz a multa vagy jelenre nézve is Bél adomája e helyről, hogy nemes lakosai soha sem türtek magok közt tanult embert, kik által veszélyeztetve hitték közügyöket. Igazuk lehetett. Azért nem csoda hát, ha nagyra temett fiai méltatlan fészkeket oda hagyák. — Szülőttei közül az utóbbi időkben különös diszére válik a kegyesrend két érdenteljes tagja: Szemes Imre a példás szelidségü s jámborságu hittudós és hirhedett szónok s ennek jeles növendéke a történelmi s fűvészetü széles ismeretei miatt köztiszteletü Katona Dénes. Mindkettő az irodalmi téren is munkás volt.

(Folytatás követhetik.)

A kisedővoda.

(Vége.)

b) De másodsor a szellemi képezéssel karöltve kell járni az *erkölcsi* idomitásnak és jellemképezésnek. És ez elkezdendő mindjárt a bölcsönél. Heinsiusnak „Neveléstani kézikönyvéből“ azt olvastam, hogy a nevelésnek a gyermek harmadik évével be kell végeztenni, mit azonban mások 6 évre tesznek. Mindkettő az óvoda idejére esik. És mi történik ezen korszakban a gyermekekkel sajátlagos növelésöket illetőleg? Mindjárt meglátjuk.

Tekintsük meg a gyermeket a *szülék körében*. A házi sok baj s munkával elfoglalt szülék nem mindig vannak olly hangulatban, miszerint gyermekökkel szeliden tudnának bánni. A százféléképen elfoglalt szülék a hozzájuk folyamodott gyermekekre gyakran ráivalnak s meg is szidják, és még jó, ha a gyermek csak a „ne alkalmatlankodj“ szóval utasittatik el. Mind ez a gyermeki kedélyre leverőleg hat, bátorságát megtöri, lehangolja és még el is hinti szivében a bizalmatlanság és embergüyölés csirait. Vajjon nem itt és ehhez hasonló későbbi eljárásokban van-e forrása az apákra s anyákra támadó gyermekek rosz magaviseletének? Majd az egymást meg nem értő szülék egymásra támadnak, veszekednek, mi közben mint a patak foly az átok, szitok és káromlás szájukból. Vagy-munkaszünet levén, elkezdik az emberszólást, rágalmozást, csufolodást és gunyolodást, mihez természetesen a szavak épen nem válogattatnak. És a gyermek mindezt hallja, hogy eltanulja, és nyeli mint a mérget. Innen nem ritkaság látni 3—6 éves már hazudozó, hamisan árulkodó, csufolódó, káromkodó és veszekedésre hajló gyermekeket. Hát a boszorkányság, rontás-és babonáról oktan szokásos elbeszélések milly gátat vetnek a magasabb érzéseknék, és mint letörpitik azon bizalmat, mellyet egyedül Istentbe kell vetni; és később milly ostoba s nevetségesen megszegyenítő tetteknek lesznek forrásai! Hányan fognak különféle alakban, „Szücs Györgyöt!“

*) A mult századi irományokban is még sok helyütt Gyersoka a irtatik; mindez kétségtelessé teszi hajdani Györgysoka nevét; olykép mint a fönnebb említettük Árpásoka, az okmányokban „Árpád chuka“ keletkezhették ez is; minélfogva a soka okmányi iratok szerint chuka elavult szó a nyelvészet figyelmét igényli. A Györgynek Gyerré módosultát igazolja a szent Györgynapja szónak a Csallóköziek által szengyernapja kiejtésre petyhüdtöttsége. Az erkölcsi hanyatlással a nyelv erélye is folyton mállik közöttük. Ez állításunk számtalan jelenségből s adatból világosan kimutatható. —

És, fájdalom! mind ennek és ehhez hasonló több rosznak alapja a fogékony gyenge gyermeki korban nagyrésztben az apai háznál vettetik meg.

De *szülein kívül* sem nemesedik az elhanyagolt kis gyermek szíve. Nem, mert némely játszóházaival, ha ottanottan ártatlanul multhat is; de sokszor olyanok közé is kerül, kiktől csak pajzánságot és pajkoskodást tanult; kik már elkezdnek a hallottak nyomán éktelenül beszélni, cifrán káromkodni és kis betyárként illedelmetlenkedni. Ha pedig — mint a korán árvaságra maradt s mostoha kemény kezek elől szökődő gyermek (kikre nézve az óvoda Istennek legnagyobb áldása lenne) — neveletlen cselédek, vagy éppen romlott szolgálók, s gazdájukat és gazdaaszonyukat is szidalmazó elfajult kocsisok társaságában is kénytelen részt venni: már itt minden aljasság és erkölcstelenség termékeny csirája megfészkel magát gyenge szívében. Itt hallja ő a minden csekélység felett cifrábnál cifrább káromkodásokat, aprólékos elcsenések s lopásokról stb. elbeszéléseket; sőt itt nem ritkán tanítatik is mindenre, hogy idővel vészes hasznát vegye.

A kisedóvoda, melyben a kised szinte egész napi idejét eltölti, mind ettől *megőrzi* őt. Ott a szelid és nemes szívű gyermekbarát óvótól csak jót, csak szépet és nemest hall, ki az ő gondolkodását, beszédét és cselekvéseit is ügyesen jóra irányozza. Sőt itt az eszélyes és finom tapintatu óvó ügyessége által a vigyázatlan apa házában hallottak vagy látottak is hatástalanokká tételnek, a nélkül, hogy a gyermeki szív a szülővel — mi a legnagyobb gondossággal kikerülendő — meg hasonlításba hozatnék. Neki tudnia kell, — ő tudja a dolgot úgy közölni, hogy midőn nyes, ne sértsen és vérző sebet sehol ne ejtsen.

III. Valamint mind ez, ugy hathatósan igényli a kisedóvodák létrejöttét azon körülmény, miszerint a még multhatlan örökösödést kívánó 2—3 éves gyermekeské mellett — kiket magukra hagyni teljesen lehetetlen — *rövid időn nem fog őrző jutni.*

A szorgalom és munkásság naponként mind inkább fejlődik, mit a nép minden, még legalsóbb rétegeiben is emelkedő fényűzésből származó szükség akaratlanul is vaserővel siettet előbbre, ugy annyira, hogy az eddig csak házat és gyermeket őrzőnek is munkára kell tenni kezeit; dologra kell menni mindennek ki mozogni tud „szántóföldre, rétre, kertbe, szőlőbe, és ott munkálkodnia mind estvéiglen.“ — A vaspályák már némely helyen nagy lökést és élénkséget adtak a köznépszorgalma és munkásságának is; de majd nem sokára még több helyen fogják azt eszközölni. A sebesen haladó mozdonyok és vonatok, miként a szabályozott és ez által nagyobb sebeséget nyert nagy folyam vidékének beleszakadó kisebb folyóit, meggyorsítják a vaspályák messze vidékének szorgalmi mozgását. A pénzkérésére ajánlkozó gyakori alkalmak, a magas munkabér, a jó napszám elhívja a házi aprólékos munkától az erős dologtehetőt, el nem ritkán még a mezőről is, kinek helyét honn az eddig csak eresz alatt babrálni vagy üldögelni szokottak, vagy a gyermek-őrző öregnek kellend pótolnia. A szükség és ennek fedezésére nyíló alkalmak mellett nem lehet s nem leendő annyi henyélő. A sebes ár magával fog ragadni mindenkit.

Az újabb kormányrendeletek az iskolaképes gyermekek szorgalmas iskolázását szigorúan s pénzbüntetés terhe alatt parancsolják. Ennek nyomán is, meg fog szünni a gyakori iskolamulasztás, a szülék által a gyermekeknek minden csekélységért, liba, ház, kender, és *kis gyermek őrzése* végetti iskolától elfogása.

És már most, hol akad a még magára nem hagyható, az utcára vagy szomszédba ki s el nem küldhető 2—3 éves kis gyermek mellé őr? A munkaképes, ha munkájától elmarad, főképp nyárban sokat, tán csak egy nap is veszíthet annyit, a mennyit a kisedóvoda fenntartása tekintetéből fél évre sem kellene áldoznia. Az iskolától elfogás pénzbe kerül és sokba, ha sokszor ismételtetik, miből hasonlóképp kitelnek az óvodai költség.

E tekintetből is szükséges tehát az óvoda, hova a munkára menő szülék, egy kevés enivalóval, kis gyermekeiket — kik mellé az iskolást, iskola ideje alatt alkalmazni nem lehet, nem szabad — egész napra beadják, a hol azok hiven őriztetvén, ők maguk távollevő kisedeik miatt aggódni nem fognak s annál szorgalmasabban munkálkodhatnak.

De bár mennyire és bármily sok tekintetből is égető szükség a kisedóvoda: mindazáltal olly kevés számmal keletkezik az, hogy e miatt fájdalom-és csudálkozással telünk el. Neveli ezt azon tapasztalás, hogy az főképp kisebb mezővárosokon és falvakon, hol pedig arra legnagyobb szükség van, és e sorok is legnagyobb részben ennek kimutatására vonatkoznak — nem egy könnyen és nem egy hamar létesülhet. Ignoti nulla cupido. A mit nem ismerünk, nem kívánjuk meg. Igen kevés siker koronázza az e mellett apostolkodó beszédét; az ennek üdvös voltát tapasztalatilag nem érzők, vagy felfogni nem tudók, ha némileg helyeslik is az ide vonatkozó töredék előterjesztéseket, azok valósitása iránt egészen közönyösök maradnak. Hijában; ki mit körülményesen nem ismer, azt nem is ohajtja! Vajha ez igénytelen, de jó szándékkal írt sorokból azok, kikre vetik a közügyek szeméket, a mezővárosi és falusi előljárók annyira megismerjék a kisedek közöztalom alá vételének szükségét, hogy számukra atyailag óvodát állítsanak! De mivel ezen, még sok községben új eszmével még a helyi előljárók nem egy könnyen tudják megbarátkoztatni a népet: ohajtandó, hogy a népnevelés előmozdításán olly kiválólag buzgólkodó, a néppel közvetlenül érintkező férfiak távol minden kényszerítéstől — tekintélyes állásukban, szelid és szívélyes előterjesztéseik s rábeszéléseik által ide is hassanak.

Azonban a rendszeres kisedóvoda létesítése költséget igényel, ez pedig a jelen pénzügyi helyzetben a néptől — ha megérti is az óvoda szükségességét —

csak nagy bajjal volna előteremthető. A hol a községnek szép javadalmi s innen jövedelmei vannak, ott egészen másként áll a dolog; ott az óvoda létesítésére csak szives akarat kell. De hát a szegény községek, ha tagjai az óvoda ohajtása mellett sem szeretnének szük és sokfelől igénybe vett bevételből áldozni, mit csináljanak annak létesítéséért? Itt aligha van más üdvös expediens, mint az, hogy a most folyamatban levő tagosítás alkalmával a községek és földesurak *felvegyék gondját a kisedeknek*, adományozván egy darabka földet az ő számukra is óvodájuk alapítására, meggondolván, hogy ez által egy uj s jobb nemzedéknek vetik meg alapját.

Ha azonban ez uton az ohajtott cél mindenütt el nem éretnek is: még sem kell lemondani a kisedeknek ugy a mint, lehető óvásáról. Ha rendszeres óvoda szegény helyen nem létesíthető, igyekezni kell azt valami kevés költségre kerülő helyes pótlékkal helyettesíteni. És ide vonatkoznak hosszúra nyult értekezésem zárszavai.

Állítsunk egy helybeli tisztességes asszonyt az óvandók mellé. Minden helyen találkozunk szegénységgel küzdő s talán erős dologra megukat nem alkalmazható jó és tisztességes asszonyok, elhalt honoratiorok nem nagy vagyonban maradt özvegyei, pap-, tanító- vagy jegyzőné, vagy más, közrendű jó modoru, értelmes és szelid asszony. Kérettségek fel az ilyenek közül egyik vagy másik az előljárók által, bizonyos adományka mellett, a kisedek óvására. Ez nem fog nagy évi fizetést követelni, és így csak az óvodaház megvétele és némi felszerelése igényel tetemes költséget, de ez csak egyszer mindenkorra történvén, könnyen elviselhető.

Azon ellentetés — ha ugyan tételnek — miszerint az asszonyok nem bírnak elegendő képességgel óvoda vezetésére, ha talán részben is, de egészben nem áll. Ha ugyanis nem vólnának képesek a II. a) alatt érintetteknek helyesen megfelelni, teljesen megfelelhetnek a b) és I. III. alatt elsoroltaknak. Azonban mi áll ellent, hogy amazokra magukat kiképezzék? Hiszem, minden lelkes kinek az óvodára szorgalmas felügyelés különben is szép kötelessége — igen szívesen megtenné azt, hogy az óvót oktassa, a szükségesekre magtanítsa. E mellett, a helyhez közel levő valamely város óvodájába lehetne őt beküldeni néhány hétre okulás végett. Ha pedig a nők óvókul rendszeresen kiképeztetnének: akkor soha sem kellene más, teszem, férfi óvók után járni. Az óvodai szelid munkának jobban megfelelnek a gyöngéd nők, mint a kevésbé hajlékony férfiak. Sőt ha lélektanilag veszszük a dolgot, erre a férfiak nem vólnának alkalmazhatók. Az óvodai aprólékos teendők, sok beszéd, babrálás, czirógatás, mesélés s több eféle nem a rendszeres huzamos munkára rendelt férfinak való, hanem a sokféle kapkodást megszokott, s a szakgatott munka közben is kitartó, türelmet nem vesztő, szívós természetű nőnek. Belátták már ezt a külföldön, hol, jelesen Francia- és Angolországban s Északamerikában az alsóbb rendes, még fiiskolában is, igen gyakran tanítónők alkalmaztatnak. A württembergi kormány is ezt ajánlja. (I. *Szeberényi*: Néptanítók könyve II. köt. II. füzet). Helyesen; mert a nyugtalan kis gyermekekkel legnemesebben csak türelmes nők, s kiválólag a gyermekek nehéz nevelése közben megedzett természetű anyák tudhatnak bánni. — Ezt azért említém föl, hogy senki előtt is különösnek ne tessenek a nőknek óvókul alkalmazását illető javallatom.

Ha azért egy vagy más helyen belátták az óvoda égető szükségét, ha másképp nem lehet, egy ház megvétele és egy értelmes, szelid, bár közrendű asszony megnyerése által siessenek azt mielőbb létesíteni. De igyekezzünk is ezt belátni; gondoskodjunk azokról, kik még nem tudnak magukról gondoskodni. Nemcsak a jövőre tekintés, nemcsak az előhaladó mozgalmak, de szent vallásunk szelleme is ezt igényli: ennek isteni alapítója erre így serkent: „*Valaki egy illy (kis) gyermeknek gondját felveszi az én nevemben, nekem vesszi fel gondomat.*“

Könyves János.

Aranybányászat Kaliforniában.

Ki ne hallotta volna híret a kaliforniai aranybányáknak! ki ne olvasott, hallott volna azon újabbkori Eldorádóról, amaz aranyországról, melléről tündérmeséket szőtt a képzelet, hova ezrenként vándoroltak ki Európa lakosai, Északamerika vállalkozó üzerei, s még China élelmes népe is; hol sokan találták fel szerencsésük bölcsőjét, de éppen olly sokan ábrándultak ki tulzott képzelgésökből, kik az ohajtott sült galambot ott sem találták meg, mert ott is csak nehéz munka és fáradság után terem az áldás.

Kalifornia előbb a mexikói államegyesülethez tartozott, most felső része az északamerikai egyesült államokba van bekebelezve s ezeknek délnyugati partvidékét képezi. Két része van u. m. régi vagy alsó és új az az: felső-Kalifornia. Mindkettőnek területe összesen mintegy 4000 négysz. mérföld s egész hosszában a nyugoti Cordillerák hegyláncza hasítja. A lakosság száma újabb időig igen csekély volt, alig ment 40 ezerre, az aranyláz azonban hitetlen gyorsasággal növeszté népességét. Kalifornia csak újabb időben és pedig mesés aranygazdagsága által lön nevezetes. Bizonyos *Marshall*, 1848 tavaszán malmot építettvén az Amerikanos viz medrénél, tapasztalá, hogy a föld dus aranytartalommal bír. Ő ugyan szerette volna az egészet titokban tartani s egyedül a maga hasznára kizsákmányolni, de nem lehetett, a hír csakhamar befutá Kaliforniát s rövid időn az egész világot. *Marshall* barátja, *Sutter* megkezdé 100 indiánnal az aranyosást s rövid időn 17 ezer dollárnyi aranyat nyert. E 17 ezer dollár elég nagy adag méreg volt arra, hogy az egész világ aranylázba essék tőle. Mindenki csak a mesés aranygazdag Kaliforniáról álmodozott, oda vágyott és ki csak teheté, költözött is. Pár hónap mulva már 4000 ember turta ott a földet; San Francisco összes lakossága aranyat ment keresni, a hajóslegények is mind odahagyák evezőiket. Augus-

tusban már naponként 30—50 ezer dollárnyi aranyat hoztak napfényre. Az összes eredményt 1848. szeptemberéig körülbelül 3,500,000 dollárra becsülték. De az arany nem csak az Amerikános, hanem a Feather s ennek mellék folyói Bear és Yubach s maga a Sacramento vidékén is el volt terjedve, sőt a Webers-Creek folyam sem volt rosszabb. Az aranyosáson kívül Kalifornia felső részében vannak aranybányák is, melyek azonban alig hogy a költséget fedezik. Az Amerikános mellék folyamaiban, melyek nyáron át ki szoktak száradni, vastag szemekben találhatók az arany; Bear völgyében pedig kiszáradt csermelyek medrében hulladék szikla morzsák között tömör, diónagyságu 4 latot nyomó arany darabokat találtak, sőt beszélik, hogy 4 font nagyságu aranyhant is fordult elő. A kaliforniai arany, az afrikai után legfinomabb az egész világon. Kaliforniából 1848-ban összesen 5 millió dollányt vittek ki.

Ez aranygazdagság társalmi és erkölcsi következményei azonban csak szomorúknak mondhatók. A lakosság minden osztálya abbahagyá előbbi foglalkozását, mindenki csak oda rohant, hol marokra szedheté az aranyat. Minden egyéb munka, kereset, ipar megszűnt, az életszükségek, élelmi szerek ára hihetetlen magasságra szökött fel. A felső kaliforniai társadalom napról napra bomlottabb lett s félelmes arcot öltött az erkölcsi elvadulás a különben is szilaj népeknél.

Felső-Kalifornia volt azon hely, hová Mexico gonosztevőit száműzé; e szemet nép most zabolátlanul üzé erkölcselenségét. Félvad erdő lakosok, szökött katonák, tengerészek, egész Amerika, majd Europa kalandorai rohantak e vidékre s általuk végkép elsüllyedt az erkölcsiség.

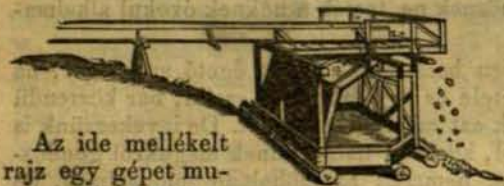
Az egyesült államok kormányja rendelé ugyan, hogy a nyert aranyat az egyesületi kincstárnak kell eladni; a megtelepedés a kormányzó engedelmétől tétetett függővé, de mindez kevés hatással birt e néptelen téreken a visszaélések ellenében. Remélni lehet azonban, hogy e rémes állapot nem lesz tartós.

A minthogy ugy is lett. Az angol faj gyorsan haladó megtelepedése által megszilárdult a keresztyén polgárisodás. Az ipar s kereskedelem naponként gyarapodott. S. Francisco hasonlíthatatlanul jó kikötő s természetes összeköttetési pontot képez Amerika s Ázsia közt.

Kaliforniának nagy és szép jövője van s e gazdag s szép fekvésű ország polgárosítása Európára is kiszámíthatatlan hatást ígér. Europa terményeinek s iparának itt új piacok nyílnak s a Csendes Ocean hullámain új élet ébred, melynek lüktetése már is kezd mutatkozni.

Nézzük most e rajzokat, melyek híven mutatják, mint kell az embernek itt is arca verejtékében keresni mindennapi kenyerét, mennyire fáradságos és nehéz az út, mely a boldogító érzé birtokához vezet!

A kaliforniai aranybányászat sokban eltér a nálunk divatozó, tudományos és tapasztalati alapokon nyugvó, rendes bányamiveléstől s érdekes lesz vizsgálnunk a különféle eljárásokat s készüléteket, melyet ott az aranyművelők, céljuk elérésére választanak. Nehányat akarunk csak bemutatni.

Az ide mellékelt rajz egy gépet mutat, melyet Patter-

son József talált fel oly célból, hogy általa az arany elválasztását a többi ásványtól sikeresen eszközölhesse. A közhalmaz egy készülék által felül leszóratik, mialatt az aranytartalmu föld viz segítségével beléje vezettedik s itt egy igen jeles szitakészület higány (kénéső) által tisztára mossa. Illy uton nyerik az aranynak legfinomabb részecskéit is, s a gépben az aranyértéknek csak igen csekély százaléka megy veszendőbe.

Sokszor megtörténik, hogy a földet egyszerű, de erős nyomásu vizsugár alkalmazása által oszlatják fel. Az elvált föld kis patakba gyűlve uszik tova s itt következik ezután az aranynak további elkülönzése az egyéb ásványoktól.

Az előkészületek többnyire sok bajjal járnak s gyakran sikertelenek. Minden helyen, a hol aranyat sejtene, igen mély aknákat (Schacht) ásna, egy részt azért, hogy a földet megvizsgálják, vajjon vannak-e illy nemes alkatrészei, másrészt pedig azért, hogy forrásokat találjanak, melyekből az aranyműveléshez szükséges vizet nyerjék.

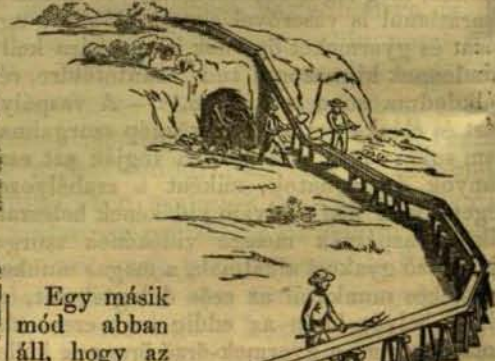

Az is gyakori eset, hogy a bányászok egy mesterkéletlen kis vízvezetés közepében vagy partján állanak; a midőn az aranyat rejtő földdarabot, mihelyt fel van ásva, a lefolyó viz tova sodorja s kimossa.

Ha a megelőzőt vizsgálatokból — a mint gyakran megtörténik — az bizonyul be, hogy az aranytartalmu föld rétegei a sziklás hegyek belsejébe veszik irányukat: ezen esetben nagyobb szerű alagok (Stollen) ásása válik szükségessé. Ezekben a bányászok egy része lámpa — vagy gyertyafénynél a kőveket fejti, másik ismét a kifejtett ásványokat szállítja nagy fáradsággal a föld belsejéből napvilágra.

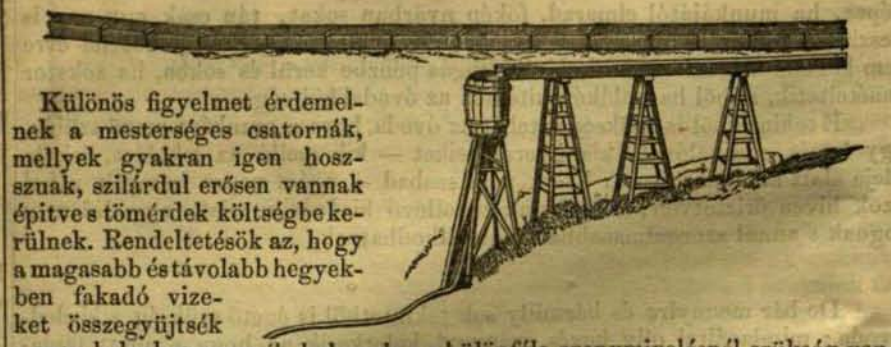

A következő eljárás sem szokatlan. Két munkás felásza a földet, s ásóik s lapátjaikkal egy közel hozzájuk alkalmazott vízvezetésbe szórják a felásott anyagokat; mialatt egy harmadik összeviszsa kavargatja azokat s a nagyobb kődarabokat kihányja. A vízvezetés végén a földaranyrészei egy rostán mennek keresztül, hol ezután leülepedve összegyűjtetnek.

Egy másik mód abban áll, hogy az aranytartalmu földet e célra különösen készített csatornába töltik s itt a keresztül folyó viz által megmossák. A használhatlan könnyebb részek elfolynak, de a nehezebb suly aranyorszemek a csatorna szita-alaku aljára ülepednek.

Az aranyosás eredeti módja abban állott, hogy az aranytartalmu földet egy vízzel telt edényben rázogatták, az ez által feloldott tömeget leszűrték vagy leöntötték, mire a nehéz aranyrészek az edény fenekén maradtak hátra.

Különös figyelmet érdemelnek a mesterséges csatornák, melyek gyakran igen hosszúak, szilárdul erősen vannak építve s tömérdek költségbe kerülnek. Rendeltetésök az, hogy a magasabb és távolabb hegyekben fakadó vizeket összegyűjtsék s azon helyekre vezessék, hol azokra a különféle aranyművelésnél szükség van.

Vége még azon eset is előfordul nem ritkán, hogy valamely társaság egy aranyat hordó folyamra veti figyelmét. Ekkor 10—20 ember kiáll, folyót töltésekkel, gáttal elrekeszti s egy ártalok ásott új mederbe vezet, mire a kiszáritott folyó medrére kerül rendes kutatás és művelés alá.

Chevalier szerint a kaliforniai arany behozatala csak 1850-től kezd tulajdonképp fontos lenni, mert ez évben az 141 millió franknyi értékre ment: ez időtől a behozatal folyton emelkedett. Hatása azonnal érezhető is lett. Az angol bank érczkészlete 1850 évben 290 millió franknyi volt, 1851 decemberben már 330 millió, 1852. júliusában 550 millió franknyira emelkedett; ez időben a francia bank készlete 500—600 millió frank volt. E század elején

a keresztyén államokba 20,000 kilogramm *) aranyat hoztak be, ezt ma 300,000 kilogrammra becsülik. Tehát a behozatal 40—50 év alatt megötszörözte magát, mi a kaliforniai és ausztráliai arany kizsákmányolása által folyton növekedik, úgy hogy tíz év múlva már Európába évenként 2½—3 millió kilogramm aranyat fognak behozni. E rendkívüli nagy töke mennyiség, rendkívüli elhelyezésre és alkalmazásra is vár, és ennél fogva határozott befolyást

*) Egy kilogramm nem tesz egészen egy bécsi félfontot.

gyakorol a pénzvásárra, a mennyiben a pénz becsé süllyedni, az áruké emelkedni fog. S az általános európai pénzkrisis egyik főokozójául szintén a kaliforniai arany befolyását tartják.

Ezek a kaliforniai aranybányászat fő módjai. Hangosan bizonyítják ezek ama közmondás igazságát, hogy „Isten is munkára fizet!” — És mégis hányszor történik, hogy a munka sem fizeti ki magát, hogy a legmegfeszítőbb fáradság is siker- és eredmény nélküli! Csakugy, mint minden más foglalkozásnál a világon.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton a színházban.

LXIII. Levél. Ira Aldridge, szerezcseny zsidó föllépése a nemzeti színházban, mint *Velencei kalmár*.

Jaj! szerkesztő ur, soha sem látott maga ilyen szépet. Igazi szerecsény ember, a ki szerecsény nyelven beszél, s hozzá még egyszer zsidó! Nagyon furcsa történet ez. Ez az ember, mint zsidó, pénzt kölcsönöz uzsorára, mint szerecsény kannibal pedig szereti az emberhúst s azt iratja a váltóra, hogy ha pontban a határidőre le nem fizetik a pénzét, neki szabad legyen az adós husából kiszabni egy fontot. A szerecsény szégyenlett ilyen gyalázatos életmódot saját fekete arczájával viselni s befesté azt fehérre, és ragasztott magának nagy palaestini sasorrot, hogy azt senki sem mondta volna többé szerecsénynek. A szegény becsületes magyar ember, a ki ekként lekötölte magát, persze, hogy nem tudott pénzt teremteni a határidőre ebben a mai világban; kért fütől fától, még Bernát Gázsitól is, megpróbált mindent; nyitott praenumeratiót kalendáriumra, még az sem ütött be; denique a határidő eljött és ő fizetni nem tudott s a zsidó előállt a késsel, hogy már most ő kivág egy darab oldalast belőle. A többi jó magyar emberek, látván, hogy ez még sem tréfa, könyörülnek az adóson, s meg akarják őt váltani a tartozott summa pénzén (ez persze csak komédia; az igazi életben bizony az egész bőrt lehuzhatják akár kinek, még sem váltja meg senki), de most már a zsidó nem enged, hanem törvényszék elé viszi a dolgot s követeli az emberhúst. Ekkor egy fiatal menyecske, a ki híres jogtudós (az asszonyok mind született jogtudósok s meggyőzhetlenek a pörben) aként fejt meg a kérdést, hogy a váltó szavai szerint a zsidónak tökéletes joga van az adós egy font husához, de minthogy vérről nincsen szó a kötelezvényben, tehát így vegye el a husát, hogy a vérből egy cseppet se merjen kibocsátani. Most a zsidón van a sor megijedni: Wáj mir! ez így majd nem jól lesz. Egy ideig csak szidja szerecsény nyelven az egész törvényszéket, a mit az, nem értvén, mit beszél a reus, kénytelen nyugodt lélekkel tűrni; de mikor már nagyon dühbe kezd jönni, kiesik a zsidó a szerecsénységéből, s megszólal igazi nyelvén: „Ghib mir mein Khapitol, ünd lasz mi géhn!“ Erre az a fatum éri, hogy a nagy sasorra rögtön leesik, s ott marad a fehér ábrázat közepett az igazi fekete alap-orr. Ezen költői igazságtételre végkép elhagyja a vitéség a kegyetlen embert; keresi az orrát, sehol nem találja; keresi mindenütt: „you, mister! in dem Souffleurkasten, have you not mei Nasen geschen?“ — „Já nye vím, mladipán,“ felel az vissza angolul. Végre is a zsidó kénytelen megnyugodni azon megérdemlett büntetésben, hogy ő, a ki másnak a testéből akart egy darabot elválni, saját orrát is elveszté. Így bünhődjenek a gonosz uzsorások minden időben! — *Kakas Márton*.

A debreczeni színvilágból.

(Január—Február.)

Ha már egyszer megkezdte, kénytelen a színigazgatóság időről időre felfrissíteni magát vendégművészekkel; — s dicseretére legyen mondva, cselekszi is. — Szigeti Kolozsvárról visszatértében ismét föllépett néhány darabban kis színpadunkon: az „Obsitos husár“ (véleményünk szerint Szigeti gyöngébb műveinek egyike); „Bánk-bán“; Angolosan; — később a pesti színház egyik első drámai színészője, Jókainéval: „Czárnd“ és „Könyves Kálmán“ darabokban. — Jókainé kiléptek a legzajosabban fogadtatott, — az indulatokon annyira uralkodni tudó czárnőben az ünneplélt művésznőt csodáltuk, Szigetinek (Mencsikoff) élethű játékában, különösen leányávi (Rónainé) családjelenetben megelégedve gyönyörködünk, Sapiha (Gárdonyi) jobban is szerethette volna kedves nőjét, Rónai (Péter és Kálmán) szép sikerrel játszta nehéz szerepét, Szigeti Ráma herceget gyönyörűen. — Jókainé föllépett még: „Az áldozat“ (olvasva szebb), „Egy pohár víz“, „Ravennai viador“, jutalmául: „Antonius és Cleopatra“, végül: „Dózsa György“, és legvégül ismét „Dózsa György“ darabokban; — Cleopatra zsufozásig megtölté a házat, egyebet nem tehetünk a tökéletes művésznő iránt, kiléptek dörgött az éljen, s csinos zöld koszoru röpiült lába-hoz, fehér szalagján a nézők közt előre kiosztott tisztelő versek voltak lenyomva, — a darab végével nádor vendéglői szállásán várta az ifjak fátylós serege, s a nagy hideg alaczára erőteljes férfiak dalai hangzottak fel, melyeket a jó czigány-zene magyarjai változtatva követének. — „Dózsa György“ szintén megtölté a házat, ki is ne vágyott volna hallani legkedveltebb írónk egyikének gyönyörű nyelven irt legújabb művét? Rónai mint Antonius, mint Dózsa igen sok tanulmányozást tanusított, s többször kihivatott. — Gárdonyi is (Barna) helyesen fogá föl érdekes szerepét. — Nagyuraink többjei igen szegények valának. — Jókainé utóljára igen sokszor hivatott, benne s általa tisztelők meg távollevő kedvencünket is! — A kiosztott költemény utolsó versszakával veszünk mi is bucsut tisztelt vendégünktől:

„Színészetünk királyi asszonya,
Isten hozott! Isten legyen veled!
Sokáig élj e honnak, a magyar,
Míg szíve, lelke lesz, el nem feled.
Művészi szellemed dicső sugára
Ragyogva lengjen a magyar hazára!“

△

Tudományos felszólítás a magyar felföldi földrengés ügyében. *)

Honunk felső vidékén u. m. Trencsén-, Árva-, Túróc-, Liptó- és Zólyom megyékben az idei januárhóban előfordult földrengések nem lévén mind- eddig a tudomány kívánalmához képest leírva, a magyar természettudományi társulat azon reményben, hogy tán sikerülend legalább még néhány adat birtokába jutni s így a honunk területének vulkáni történelme számára egy maradandó okiratot állíthatni össze, felszólítja mindazokat, kik a rengés színhelyén közvetve vagy közvetlenül adatokat gyűjteni képesek, azokat összeírni s alulirtoz hovahamarább beküldeni.

Különösen pedig a következő pontok kéretnek figyelembe vétetni.

1) A rengés beálltának a tartásának ideje óra s percz számra. Ismétlődött-e s meddig tartott a közbeeső csend?

2) A rengésnek voltak-e előzményei: változás a légben, a hőmérőn, a légnyomáson, a forrásokon, vagy földalatti moraj, zugás?

3) Mit tapasztaltak a rengés alatt a) ennek irányára nézve (melly világtáj felé haladt?); — b) annak alaki módjára nézve: függőleges (alul fölfelé történő lökések), hullámos vagy kerengő volt-e, vagy tán savart úgy, hogy az imént említett háromféle mozgás egyikét sem lehetett tisztán kivennie — c) végre, mely helyeken volt erősebb, s melyeken gyengébb; nem lehetne-e valamely középpontot találni, melyből aztán szétterjedett? — Minő viszonyban állott a földrengés erőssége a terület felületi miaőségéhez: a lapon meg a hegylejtőkön volt-e csak érezhető, vagy átment tán egész hegyláncokon is?

4) Mi változás volt észrevehető a rengés előtt s alatt az emberek s állatokon?

5) Mi változást idézett elő a rengés a természetben: földrepedés-, ezekből kitóduló gőz, folyadék vagy szilárd anyag, földsüllyedés, emelkedés, sziklaomlás-, változás a hévizek hőfokában (ez hetekig is megszokott maradni)?

6) Mi rombolásokat okozott az emberi művekben: torony- kéménydőlés, házomlás, falrepedések, kutak rendből kijövése? Itt a részletek jó szolgálattal tehetnek az erősség becsülésére.

7) Minthogy földrengés az érintett megyéket már a mult századokban is látogatta, a levéltárakban az azokra vonatkozó adatok volnának kikeresendőek sőt a nép hagyományos mondái sem mellőzendők. A többi közt érdemes volna puhatolni, hogy a Vágnak 1813-ki rendkívüli áradásával, midőn a víz helyenkint 14 lábra emelkedett, nem volt-e a földmozgásának valami jelensége (rengés, földalatti zugás) összefüggésben? — Pest, febr. 10. 1858. — *Szabó József*, a m. term. tud. társ. első titkára (fürdő-utca 1. sz.)

Irodalom és művészet.

— Megjelent a „Nagy Tükör“ utolsó, vagyis 9. és 10. füzeté is. Bő és változatos tartalmának jegyzéke a Politikai Ujdonságok mult számának hirdetései között olvasható. A hosszas kimaradás okát ékes versekben magyarázza meg Kakas Márton. E füzetbe be van fejezve a „Nagy Tükör“ folyama, de azért az változtatott alakban, ugyanazon szellemben, továbbra is élni fog: „Kakas Márton albuma“ czim alatt, mely 8 füzetben fog időszakonként megjelenni. Előfizetési ára szintén az, mi a „Nagy Tükör“-é volt, azaz 2 ft. Kakas Márton lesz a „felelősség nélküli szerkesztő“, s Heckenast Gusztáv a „felelős kiadó“.

— („Hazánk“ érdekében.) Meg vagyunk győződve, számos jóakaróink megelégedésével találkozunk, midőn azt jelenthetjük, hogy „Hazánk“ — közlemények a nemzeti történet és honismeret köréből — czimű, s *Török János* magyar academiái tag által szerkesztett időszakos munka első füzeté (Deák Ferencz arcképével, s a budapesti lánchidra vonatkozó két ábrával) — már megjelent, s az illető kiadó-hivatal intézkedik, hogy a füzetek mielőbb a tisztelt előfizetők kezéhez juttathassanak, valamint az iránt is, hogy a legközelebbi tartozmány, a mulasztás kiegyenlítése végett jősefnapi vásárig ketős füzetben megjelenjen. — A jelen füzetnek tartalma következő. I. (Magyar krónika.) Arpád és a honszerzés. II. (A hazai történelem oklevél tára) I. II. *Sylvester* római Pápa 6 szentsége levele, mellynek kíséretében *Astrik*

*) A V. U. már közölt e tárgyban néhány eredeti tudósítást, de e felszólítást újra ajánljuk az illetők figyelmébe Szerk.

kalocsai püspök által a magyarok vezérének, István hercegnek a királyi koronát és apostoli kettős keresztet megküldi. 2. Levéltári adat a királyi igricekről, közli Paur István. III. (Tanulmányok a nemzeti művelődés történetéből.) Adatok Erdély művelődésének történetéből a mohácsi napig. Földterület. Népelem. Kerekgyártó. IV. (Magyar régiségek.) A Nádasdy-kehely. Paur Iván. V. (A hazai művészet és ipar kincstára.) A budapesti láncshíd. VI. (Magyarország természetrajzi nevezetességei.) A nemes opál. Közli Török János VII. (Magyar Pantheon.) Deák Ferencz. Emlékirat Török Jánostól. — VIII. (Nemzeti és népköltészet.) II. Bárány Balassa Bálint legújabb felfedezett költeményei, közli báró Balassa Antal. — IX. (Művelődési s jótékonyorsági országos intézet.) A Magyar Gazdasági Egyesület. Török nemzeti művelődésünk történetéből I. — Ez alkalommal egyébiránt a tisztelt olvasó közönség egyszersmind értesítetik, hogy e közleményekre, melyek az előzmények után szakadatlan folyamatban fognak megjelenni, — az előfizetési ut, öt pengő forintjával egy évi, s negyven nagy regal nyolczadrét ivnyi folyamra, rajzokkal egyetemen, még folyvást nyitva áll.

— (A „Magyar Ősök képcsarnoka“ ügyében) a következő értesítést vetjük: Pest, 1858 febr. 11. T. szerkesztő ur! Szives volt Ön becses lapjai egyik közelebbi számában a „Magyar Ősök képcsarnoka“ felől valamelyik előfizetőjének értesítést adván, megjegyezni, hogy „nem érti, némely irodalmi vállalkozó miért nem gondol vállalatának gyakrabbi hirdetésével?“ Mi az én jelen vállalatomat illeti, e részben a következő felvilágosítással szolgálhatok. A „Magyar Ősök képcsarnoka“ megindításakor közel 700 előfizetési levelet küldöztem szét posta útján — s jött 27 előfizetőm; ugyanazt tevém a II-ik füzetre nézve, s jött 23 előfizetőm; a III. füzet előfizetési iverit szétküldém a „Divatcsarnok“ 500, s a „Törvénykezési Lapok“ 1100 szétmenő példányával, s érkezett előfizetőm a diszkiadásra 17, az olcsóra 4, összesen 21. — Már ennyi előfizetési iv, s postai szétküldése, mint Ön is igen jól fogja tudni, sok pénzbe kerül; még többbe a lapok mellett, mert hiszen a „Vas. Ujság“ mellékleteért — mint annak t. kiadója mondá — 70—80 pftot kell egyszer-egyszer fizetni. Vajjon tehetem-e én ezt illy vállalatnál, melynek egy-egy füzetét körülbelül 700 pftomba kerül, s hirdethetem-e az idemlékelt hosszú jelentést olly lapokban, melyek — a mai világban kivált — csak pénzért, még pedig jó drága pénzért közlik a hirdetéseket, s küldik szét a mellékleteket? A fennemlített — enmagam által szerkesztett és kiadott — két lapban számtalanszor volt e vállalat hirdetve, s több áldozatot bizony nem hozhattam!

Ennyit felvilágosításul Ön jószándéku észrevételére s most — átküldvén Önnek a napokban megjelent III-ik — s hihetőleg utolsó — füzetét e vállalatomnak: bizalmasan kérem Önt, legyen szives arról becses lapjában megemlékezni stb. honfiai tisztelettel Császár Ferencz, *) (belváros, kalaputca, 10. sz.)

A „Magyar Ősök képcsarnoka“nak tartalma s ára: Az I-ső füzetben vannak: Mátyás király, Nádasdy Tamás, nádor, Keglevich Péter, bán, Zrínyi Miklós, bán, Frangepán György, Wesselényi Ferencz, nádor. — A II-ik füzetben: Csáky László, Báthory István, lengyel király, Andrássy Miklós, főispán, Bethlen Gábor, Károlyi László, Batthyány Ádám. — III-ik füzetben pedig: Magyar Balázs, Dessewffy János, Kemény János, Esterházy Miklós, Lónyay Zsigmond, és Bély Pál jól talált, s művészileg végzett arcképei, s röviden vázolt életiratai foglaltatnak. Ára az I., II. és III. füzetnek együtt: diszkiadásban, helyben, 30 pft., postán küldve 31 ft. 30 kr.; olcsóbb kiadásban, helyben, 8 pft., postán küldve 8 ft. 30 kr. Egyes füzetek külön-külön: I ső füzet, diszkiadásban, helyben, 12 pft., postán küldve 12 ft. 30 kr.; olcsó kiadásban (a hat kép), helyben 2 pft. 40 kr., postán küldve 3 ft.; II-ik füzet, diszkiadásban, helyben, 10 pft., postán küldve 10 ft. 30 kr.; olcsó kiadásban, helyben, 2 pft. 30 kr., postán küldve 2 ft. 36 kr.; III-ik füzet, diszkiadásban, helyben, 10 pft., postán küldve 10 ft. 30 kr.; olcsó kiadásban, helyben, 2 pft. 30 kr., postán küldve 2 ft. 36 kr. Ugyan e füzetekből egyes képek is kaphatók részint disz-, részint olcsóbb kiadásból. — Császár Ferencz, belváros, kalaputca, 10. sz.

*) Ráth Mór kiadásában megjelent: Minő pénzünk lesz? Az életbelépő új pénzvizonyok könnyen érthető magyarázata. Dr. Lakner M. T. nyo-

*) Köszönettel veszünk ez értesítést, melyre a hozzánk érkező tudakozások érdekében régóta várakozunk és sajnálattal olvassuk a részvétlenség híré, mely e hosszabb életre érdemes vállalatot halállal fenyegeti. Csupán egy észrevételt vagyunk kénytelenek tenni. A hirdetések, az igaz, hogy drágák; drágák a dolog természeté szerint, mit mindenki belát, a ki a nyomtatási költségeket, annyi ezer példány szétküldése postabéré, bélyegdíjakat, a hírlapok egyik jövedelmi forrását képző hirdetésektől várható méltányos kamatokat stb. tekintetbe veszi; — de más részről ez a legbiztosabb, csaknem egyetlen mód, vállalatainknak keletet biztosítani. Naponkint látjuk, hogy holmi haszontalan labdacok, fogporok és szárvizek stb. tulajdonosai ezeket költnek évenként árúik kikürtölésére a világ minden hírlapjaiban — s kinek a hibája azután, hogy illy nyegleségi cikkek mellett a solidabb, pártolásra érdemes vállalatok intézői mély hallgatásba burkolóznak s álszerűséggel megvárják, míg otthon fölkeresi őket a véletlen hazafüség vagy a kiató irodalombuvár? Lehet s van rá eset, hogy egy vállalat még amugy sem kel, de e risicóra el kell magát minden vállalkozónak szánnia — legalább nem vádolhatja azután a lelkiismeret, hogy vállalata érdekében nem tett meg mindent, a mit tennie kötelessége. S végül még egyet. Császár Ferencz ur feleli, hogy lapunkban folytonos figyelmet fordítunk az irodalmi mozgalmakra, „Irodalom és művészet“ rovatunkban nem kerül el semmi irodalmi vállalat figyelmünk, melyről hitelesen értesülünk, ha azt igénybe venni az illető vállalkozó jónak látja. Országvilág tudja, hogy itt semmiféle díjra nincs szükség, sőt ellenkezőleg, a szerkesztőség gondoljai és költségei közé tartozik, e rovat betöltése. Ha tehát Cs. F. már régebben szükségesnek látta volna, e lapok szerkesztőségét vállalata állásáról értesíteni s nem csupán egy az irodalom és előfizetőink érdekében tett nyilvános interpellatio folytán szerencsétlen fentebbi soraira: akkor a „Magyar Ősök képcsarnoka“ című vállalata talán virágzóbb, érdemteltebb állapotnak is örvendene, de a közönség bizonyosan többet tudna róla; Cs. F. ur pedig nem talált volna alkalmat, a hirdetések drágasága miatt panasza, s nem mentésget a vállalat iránti részvétlenségnek.

mán magyaritá Weninger Vincze, mérnök, a pesti keresk. akademia mennyiségtanára. Ez olly igen korszerű és szükséges munka önmagát ajánlja. Mindenki ohajtja fogja, hogy a küszöbön levő pénzváltásnál jó előre eligazodhassék. Ára 36 kr.

+ (A Czuczor Gergely által) szerkesztett akademiai nagy magyar szótár gyorsan halad előre. Valószínű, hogy első kidolgozása még ez évben befejeztetik, mert már a „virág“ szóig elkészült. Tehát már „virágzik.“

+ (Pájer Antal ismert költőnk) „Orgonavirágok“ czim alatt egy füzet költeményt szándékozik közrebocsátani. Az előfizetési iverk a napokban már szét is küldettek. E füzetet Mindszenti Gedeon adja ki Egerben, s felkéri a közönséget, hogy az előfizetési pénzt (1 p. ftot.) hozzá Egerbe küldjék be.

** „Szent Beszéd“ a nagy bőjtire“ Porto Mauritio Lisnard világhírű szónok után németből fordítá Huszár Károly, fehérmegyei áldozár, a püspöki hatóság jóváhagyásával. Első kötet. Székes Fejérvárott, Ráder Antal tulajdona.

** „Madame Pistache“, regény, irta Féval. Francziából fordította Kovács Ödön. A műhöz, mely már a Győri Közl. tárczájában megjelent, a fordító atyja dr. Kovács Pál irt egy lelkes előbeszédet.

— Irodalmi értesítés. A nemzeti színházi nyugintézet javára és Gál Mihály vidéki agg színész gyámolítására általam kiadott segély-album már november végén megjelent; azon t. cz. gyűjtőim s előfizetőim, kik illető példányukat eddigelé még meg nem kapták, méltóztassanak ezek végett Bucsanyszky Alajos könyvnyomda-tulajdonos és könyvkiadó urhoz (Pest, uruteza, Jankovics-féle szögletházban létező boltjába) fordulni. — Pest, febr. 15., 1858. — Futó János.

Természeti tűnemények.

△ (Napfogyatkozás) Jelenév mart. 15-én nagy napfogyatkozás lesz, mely Párisban és különösen Angolországban olly szép lesz — ha t. i. köd vagy felhő nem fedi — millyet aligha láttak ott még e században. Déjben fog jelentkezni. Párisban a nap fölületének csak tizedrésze lesz látható; meglehetősen elsötétedik, s a szokottnál valamivel nagyobb hideg áll be; agyujtó üvegek- és tükrökkel nem lehet tüzet támasztani. Ép illy szép napfogyatkozás lesz még látható Párisban 1860-ban és 1861-ben.

△ (A mult év) igen gazdag volt üstökös csillagokban; 7 darabot fedeztek fel, de ezek közt nincs V. Károlynak olly nagy rettegéssel várt világ-bontó üstökös, melyet a csillagászok nagy biztossággal a jelen évben várnak. A tavalyi 7 közül csak egy volt említésre méltó és ez Brorsen időszaki üstökös. Ezzel együtt most már ötnök ismerik visszatérési idejét s ezek: a Halley, Enke, Viela, Faye és Brorsen üstökös. Mult évben többször tapasztalták, hogy valamely csillag előtt elvonulván az üstökös, azt nem homályosítá el jelentékenyen és így bizonyosnak látszik azon állítás, hogy az üstökös porféle anyagalmaz, melynek magja igen távol áll, s mely lételet csak láthatósága által árulja el, azonban a mult évekből hét üstökös csak láteső által tudtak észrevenni.

Találmányok, fölfedezések.

— (Uj visemelő gép). Debreczenből egy nevezetes új találmányról vesznük tudósítást. Az illető levél következőképen értesít róla: „Kömlősy Gábor urnak sok évig tartó tervezgetések, s próbák után sikerült egy olly vizemelő gépet létrehozni, mely az eddig használtakkal bátran kiállja a versenyt; egyszerűsége tekintetéből pedig azoknál sokkal előnyösebb, miután tetszés szerinti magasságra, aránylag csekély erővel sokkal nagyobb mennyiségű vizet képes felemelni, mint akármely más e fajta gép. E napokban volt alkalmam látni a már működésben levő gépet, s azt Kömlősy urrali barátságos viszonyomnál fogva, szives közlése után következőkben irhatom le. — Két — közlő cső idomu — csőben, — két henger körül végtelen lánczra erősített ékalkaku hasábok emelik a hengerek forgatása által — kútból vagy viztartóból a vizet a centrifugal erő törvényei szerint olly formán, mint ezt azon szerkezetnél láthatni, mely gőzmalmoknál a gabonát a garatra felviszi. — Független állásánál fogva sokkal előnyösebb az általam vízi munkálatoknál eddig működni látott csavar idomu vizemelőknél, mert ez utóbbiakat csak 46° hajlással lehet használni, s így p. o. gépek vagy turbinák hajtására nem alkalmazhatók; míg a Kömlősy ur vizemelője ugy alkalmazható, hogy az, igen kevésbe kerülő készület által, vizkerék segítségével lőerőre, vagy önmozdonszerű szerkezetre készítve, nagyszerű hasznót hozhat minden gépekkel dolgozó gyárak s vállalatokra nézve, mind olcsóság, mind egyszerűség szempontjából tekintve azt. Még csak azt jegyzem meg, hogy ezen gépet Kömlősy ur „magyar vizemelő“ névvel kívánja neveztetni; — s hogy az sok szakember tetszését annyira megnyerte, miszerint mindenkinek ajánlják, s ennek következtében K. ur már több megrendelést is kapott.“

Ajánljuk e tárgyat gépeseink figyelmébe, s reméljük, hogy e gépnek — ha haszonvehetősege bebizonyul — rajzát is fogjuk közölhetni.

Jótekonyságok.

** (A jótekonny nőegylet) által f. hó 15-én a Lloyd-társulat termeiben tartott táncmulatság igen szép eredményt gyümölcsözött; a tiszta jövedelem mintegy 1000 pft.

** (A prot. Egyházi s iskolai lapból) Bozó Lajos ur egyszerre 10 példányt rendelt meg, melyek szegényebb lelkészeknek és iskolamestereknek fognak küldetni.

© (A győri gabnakereskedés) kölcsönösen biztosító társulat működését

a tavalyi 1857-ki évben szerencsés siker koronázván, a nyereségből a győri szegény betegek háza számára 200 pftot adott.

* * *Magyarórály* Pál győri székes káptalanbeli kanonok a győri rom. kath. papnöveldeknek 100 s az Orsolya szüzek leányneveldejének, hol szegényebb sorsuak ingyen oktatást nyernek, szintén 100 pftot adott.

— *M.-Csengerből* (Szatmár) írják: Február 10-kén helyben működő hiteltelkekönyvi hivatalnok, t. *Hatoani* László ur, iskolai felügyelőnk fölkérésére részt vevén az iskolák vizsgálatában (két leánykaja is az iskolások közt van) vizsgálatuknak az lett eredménye: hogy t. *Hatvani* Lászlóné született *Kanyó* Mária asszony, férjétől megértett azon tanító iránti részvétlenségre, miként mind a három, egy leány-, két fi-tanító, naponkint, hetenkint, de egész éven át is állni kénytelen, nem levén egynek is tanítói széke, vagy ülőhelye (kathedra), iskolai felügyelő ur kezéhez öt pftot olly kéréssel tétetett le, hogy felügyelő ur sziveskednék ezen csekély járulékkal a három tanítószékek felállítását az egyházi tanács közreműködésével mielőbb eszközölni. Én pedig — mind hármunk nevében — köszönetet nyilvánítok e szives részvételért. — *Bada Károly* m. k., ref. isk. oktató.

M i u j s á g ?

— (Az első magyar általános biztosító társaság) febr. 17-én tartott közgyűlésén elnökül: *Lónyay Menyhért*, alelnökül *Hajós József* urak választottak meg közakarattal; s örömmel értesültünk, hogy e választás a felsőbbi megerősítést is szerencsés volt megnyerni; minélfogva várható, hogy az intézet tetteles működését a közelebbi napokban megkezdend.

* * (B. Sina Simon) a francia növény s állat meghonosító társulattól kitüntető jutalmat nyert. (P. N.)

* * (A budai dunavíz szűrőgép) már teljes működésben van. Mult héten nyitották meg a zsilipeket, melyek a Dunából belevezetik a vizet. E gép most csaka várat látja el még jó vízzel, később azonban az egész városra szándékoznak hatásukat kiterjeszteni.

+ (A hangszegyleti senede) növendékei ma, vasárnap, febr. 21-én 1/2 órákor hangversenyt adandnak a Lloyd-társulat termében. A befolyandó tiszta jövedelem fele a nemzeti színházi nyugdíjintézet alapjának gyarapítására fog fordíthatni.

+ (Uj szindarab a vidéken.) Pázmán Mihály társasága Rimaszombatban egy új eredeti darabot hozott színre, melynek czime: „*A kéjencs*,” dráma egy felvonásban. Szerzője egy ismeretlen vidéki tehetség. A darab minőségét illetőleg, egy az előadásán jelen volt egyéniség úgy nyilatkozott, hogy szerző nagyon helytelenül cselekedett, hogy pegazusának kantárszárát még egy felvonással rövidebre nem fogta. Ha ezt teszi vala, úgy a mű minden kifogáson felül állana.

— A közkedvességű egyházi szónok *Szabó Imre* „Néphez alkalmazott egyházi beszédeiből” az első évfolyam 2-ik kötete most hagyta el az egri lyceumi könyvsajtót második bővített kiadásban. Gazdag tartalmát Septuagesima-vasárnaptól husvét ünnepeig terjedő szent beszédek képezik. A bővítés pedig egy új folyam Nagy-böjti beszédekből áll az egyiptomi *József* szivindító története fölött, „a golgothai három kereszt” című Nagypénteki jeles toldalékkal. A 192 lapra terjedő szép kötet ára 1 pft. az egri lyceumi könyvnyomdából minden hiteles könyvvarus által megszerezhető.

+ (Született költő.) Tatában élt egy 17 éves pórfiu, *Szabó György*, ki csupán olvasni és írni tanult, s mégis titokban verseket írt. Egyszer egyik versét történetesen az asztalon feledte, s ez által lett fölfedezve, „a természet vad virága.” Miután hivatását a költészetre egy vers rögtönzése által, melyben pártfogóért esk, teljesen kétségen kívül helyezte, Csajághy Károly és Vecsei Károly urak segítségével gyűjtve, a fiut a pápai iskolába küldték, mert a mint verseiben is megénekelte, egyedüli vágya az, hogy tanulhasson.

+ (Furfangos katona.) A Hölgyfutárnak írják Kolosvárról, hogy egy szabadságra hazabocsátott katona közelebb nagyszerű hódításokat tett a nővilágban (de nem a „Nővilág”-ban). E furfangos „vitéz Hári János” előkelő személynek adván ki magát, egyszerre négy nőszemélyt boldogított házassági ígéretével, kiktől kisebb nagyobb összegecskéket csalt ki azon ürügy alatt, hogy vőlegényhez illő öltözetet szerezhesen magának. A rendőrség már nyomában van a ritka szerencséjű hódítóknak.

— (Vidéki csifrálkodás.) Egy vidéki mezővárosból a következő nem igen épületes tudósítást vettük: A „Magyar Sajtó” mintalapjából azt olvastam, hogy az idén nem lesz bál! Azonban nálunk egészen ellenkezően áll a világ; s itt több iparosok, családok és hozzá tartozóikkal együtt, nagy készületeket tesznek, naponként francziát és más tánczokat tanulnak, — leányaik és segédjeikkel együtt; a leányok és segédek pengő forintos kesztyűket vesznek egy bálra! 4 p. huszason koszorut és drága szagos olajt, dámásan öltözködnek, a czifrábnál czifrább szobaleányok és szakácsnék is tulságos fényűzést tesznek, egyik a másikat felül haladni törekszik. — Az iparosok némellyike sámpányert, pezsgőt iszik a bálban, holott a házibutoron kívül, annyija — sincs, a hova fejét lehajtsa. Másszor sipákolnak, hogy nincs pénzüik, nem tudnak adót fizetni, hanem mikor jön a bál, akkor minden elég van, nincs semmiből is szűkség. Egy szóval, olly nagy a fényűzés nálunk és környékünkben az iparosok, kivált a zsidók között, hogy a földesurat és urnóket, már nem lehet megválasztani tőlök és családjaiktól. — Istenem! ha ez a borzasztó fényűzés sokáig így tart; maholnap felfordul a világ, az olly nagyra-vágyás által. Nézné meg mindenki magát, hogy mi illik hozzá és mi nem; ne vágynekk ollyan nagyra, a mi nem állásához való, huzná meg magát mint némelly okos iparos, mert mihelyt egy kis balsors körülvessi, akkor főzne a a konyhán, ha volna mit? — Közli L. J.

— *Debreczenből* írják: Telünk folyvást szigorú, farkasaink, mondják,

szaporodnak, — tartatott is mult pár napon egy nagy hajtóvadászat, mellyen egy farkas eaett áldozatul, vagy hét darab kiment a jól be nem zárt körből; úgy látszik, nem nagyon sejtünk mi alföldiek a körvadászathoz; tudtomra még mindig balul ütött az itten ki; — a minap Ujvároson is tétetett kísérlet, semmi sikerrel; ahhoz értőt kellene ahhoz felkeresnünk, mert igaz marad azon régi közmondás, hogy: *a hi nem tud arabusul, ne beszéljen arabusul!* — Ugyancsak Debreczenből tudósítanak: A *vörös himlő* ragályosan uralkodik nálunk, áldozatait is megköveteli, a leány- és elemi-főiskoláink széteszlottak. — A halandóság városunkban nagy; február 8-án 30 temetés volt. — Gerenday, pesti szobrász, raktárt nyitott itten is, — elláthatjuk magunkat márvány-oszlopokkal.

△ (Polgári társalkodó) felállítását tervezik Maros-Vásárhelyen, mellynek főfeladata lesz időszaki sajtónk termékeit megszerezni s a napi irodalmat kiváló figyelemmel kísérni.

— (Farsangi hírek.) Füleken (Nógrádmegyében) jan. 27-én az elemi iskola javára derék tánczvigalom tartatott, melly leginkább t. Komáromy Imre főszolgabíró ur buzgalmának köszönheti keletkezését. A vigalom érdekét s díszét igen emelék a vidékről számosan begyülekezett és pazarlás nélkül csinosan és izletesen öltözött hölgyek; általában az egész vigalmat jó izlés és jó kedv jellemzé. A derék zenét a híres gömöri *Marcsi* teljes számú bandája huzta talp alá. A tiszta jövedelem 20—25 pft-ra rugott.

— (Mégavart tánczvigalom Szolnokon.) Hétfőn, febr. 14-én, szép és élvezetteljes tánczmulatságra volt kilátásuk a szolnokiaknak, a midőn ott „Több urak” által *) egy epedve várt dalidó rendeztetett. E czélra a „vasuthoz” czimzett szálloda helyiségei a legizletesebben föl voltak díszítve, a legtisztesebb vendégek társasága, kik még távol környékből is érkeztek, már össze volt gyülekezve, de milly kellemetlenül és rettenetesen kellett megcsalatozniok reményökben! Ugyanis az első csárdás után keringő jöven, ennek mindjárt kezdetén (miután a Walzer széllel jár) egy tükör díszítménye a talakon alkalmazott gyertyától lobbot kapva, egy pillanat alatt az egész terem teteje és oldala (minthogy be volt szövetekkel vonva) lángban volt. Képzeltetni az irtózatot zavart, sikoltást s csupán az egyik ajtó felé tódulást, bár még más két kijárás is volt. E jelenetet leirhatlannak mondja tudósítónk. A szegény nők közül többen földre taszittatván, legázoltattak, a ruháik szét-téptettek, a bent maradt holmik részint összeégtek, részint pedig az oltás következtében haszonvehetetlenekké váltak, a butorok megégtek. Ehhez járulván az, hogy a zenészek emelvényökön igen jó izléssel maszkirozva levén, egyetlen lejárásknál volt a legnagyobb tolongás, s pedig őket érte az egész láng; hangszereik ropogása még inkább emelék a zavart. A zenészek aránylag legnagyobb kárt vallottak; a bőgő „szét lön zuzva, hegedű és trombiták összelapultak stb.”; egyik zenész nagyon megsebesült, részint ütés és esés, részint pedig égés következtében. Elhallgatjuk a többit, különösen a ruhátárnál kifejtett zavart, s hogy mennyi minden összeégett, elveszett stb.; elég az hozzá, hogy bizony Szolnoknak ezen maga nemében tán első illy díszes mulatsága is füstbe ment. Később a hátramaradtak a szó teljes értelmében gyászos teremben reggelig tánczoltak. Tudósítónknak még csak a Szolnokon divatozó csárdás ellen van kifogása, s azt kérdi tőlünk: láttunk-e már czeperli-csárdást? — Láttunk bizony, még pedig Pesten is, akármennyit. Bár ne láttuk volna.

— (Bál és temetés!) Kun-Szent-Márton, febr. 11. Bál és temetés! De rosszul hangzik e két szó egymás mellett! Be nagy ellentét, be nagy távolság látszik a bál és temetés között! Avvagy ki hinné, hogy azt, ki ma a bálban mulat, holnapután eltemetik? Ki hinné, hogy egy tizenöt éves leánya fölött, ki ma vigad, mulat és tánczol, holnap elénekeli a szomorú — Requiemet? — És mégis úgy van! Tegnapelőtt bál volt, ma temetés van Sz.-Mártonban! Negyvennyolcz órával ezelőtt hangzott a vig zene, öröm mosolygott az arczokon, — ma búsan zúgnak a harangok, könyektől áznak az arczok! Tegnapelőtt még örömmel gyönyörködve nézte egyetlen leányát az édes anya, s ma már nevét a gyász-koporsón olvashatja! Így járt Sz.-Mártonban egy édes anya! bejött vidékről leányával a bálba, s most leánya nélkül megy haza! . . . Igen! mert ezt eltemettük! A temetésen roppant néptömeg volt jelen! A két szövettel és fehérselemmel bevont koporsón ez volt olvasható: „Itt nyugszik B. Mária, meghalt élete 15-ik évében.” — Hirtelen halálát bélyguladás okozta, s mint — mondják: már idejöttek — tehát már a tánczvigalom előtt — rosszul volt!

— (Halálós.) Kolozsvárt a magyar háziasszonyok koszorujából ismét letűnt egy, kinek nevét tisztelettel említették halála előtt s kegyelettel említik most halála után. Febr. 8-án szenderült jobb létre *Ujfalvi Sándorné* szül. *Lészay* Julia, ki férjét, a köztisztletben álló lelkes hazafit 38 éven át boldogította. Családja körében gyöngéd, előzékeny, áldozatkész, a házi gondok eszélyes vezetője, a válságos idők viháraiban erős volt s mások érdekével szemben az önérdeket nem ismerte. Hit és remény vezette minden időben s híven rőtta le mindenkor női és honleányi tartozásait. A nőnem e nemes példánya emlékezeténél buzgón ohajtjuk: Békén nyugodjanak porai!

* * (Sorshusás.) A febr. 16-án Bécsben a szegények javára történt sorshuzás alkalmával a következő számok a főnyertesek: 47,117 sz. nyeri a Császár ő Felsége által ajándékozott porcellán terítéket; 68,641 szám az ugyan ő Felségétől ajándékozott második porcellán terítéket; 109,856 sz. nyer ezer darab aranyat; 48,702 szám a Császár ő Felsége által ajándékozott porcellán thea-terítéket, 168,533 sz. a Császárné ő Felsége által ajándékozott porcellán thea-terítéket, 55,934 sz. nyer 100 darab aranyat. 109,014 száz darab tallért s a 208,519 sz. nyer szintén 100 darab tallért.

*) Csakhogy ért így mondják jól magyarul: „Több ur.” — Szerk.

Egyveleg.

— Tizza-Igarról a következő adomát vettük:

Bandi. Ugyan édes sógorom, megérkeztek-e már kelmedhez azok a jóféle „Régi magyar huszárok“, melyeket a megboldogult „Magyar Posta“ szerkesztője nekünk fél éves előfizetőknek különös kedvezményül ígért?

Sándor. Dehogy érkeztek, dehogy érkeztek, édes sógorom; mindjárt gondoltam én, hogy semmisen lesz abból, mihelyt az *Inhaberjök* azt üzenté a kis postán, hogy előbb fára göngyöltetési öket, és majd úgy küldözi szét.

Bandi. Igazsága van, édes sógorom, ha egyszer a szegény huszárt fára csavargatják, nem is huszár ő többé.

Sándor. De talán nem is Urházy ígerte azt nekünk, édes sógorom?

(Bizony nem; hanem ama régi huszárok és „Magyar Posta“ valódi *inhaberje* Emich Gusztáv; őt tessék sürgetni. Jót mernénk állani, hogy ha Urházy megmaradhatott volna a nyeregben, már régen neki kommandirozta volna azokat a huszárokat Tizza-Igarnak. — Szerk.)

+ (Elmés válasz.) Miltontól, a híres britt költőtől egykor azt kérdezték, hogy mi az oka annak, hogy némely országokban a fejedelmek már tizenéves korukban koronát viselnek, házasodniok azonban csak tizennyolcz éves korukban szabad! — „Az onnan van, válaszolá Milton, mert nehezebb egy asszonyt, mint egy országot kormányozni.“

+ (Furcsa illemfogalom.) Egy finn asszony szörnyen elcsudálkozott, midőn azt hallotta, hogy Angolországban nagyon megszokott valami, hogy a férj és nő egymást megcsókolja. „Ha az én férjem merészkednék ilyesmit megkísérteni, mondá ő, úgy nyakon felejténém, hogy egy hétig folyvást zugna bele a füle.“ — Nem hiszszük, hogy ez rendszeren így történjék Finnországban.

+ (Egy naturalista költő.) Lord Palmerston egy angol naturalista költőnek közelebb 40 font sterlinget (körülbelül 400 pft.) rendelt évenként segélypénzül saját erzenyéből. E költőt Capern Eduárdnak hívják, s nem más, mint egy bidefordi levélhordó. Sok éven át naponként 25 angol mérföldet kellett futkosnia, hogy csekély bérét megérdemelje, s mialatt a leveleket szét-hordta, folytonosan verseket csinált. (Kisül tehát, hogy azt a 25 angol mérföldet naponként nem gyalog járta be, hanem — pegazuson.)

+ (Diótörő-virtuos.) Münchenben egy paraszt közelebb fogadott 8 p. forintban egy vendéggel a kocsmában, hogy félóra alatt egy mérő diót föltör a fogával. Nemcsak hogy föltörte azt 1500 diót — mert annyi volt a mérőben — hanem meg is ette egy szálig, a héját kivéve, s tetejébe még egy pint sört is öntött. Mindezt tiz percczel előbb végezte a kiszabott időnél.

+ (A repülő pásztor!) Egyik francia lap azt írja, hogy Langres közelében egy pásztor közel van a röpkülés feltalálásához. E pásztor szárnyakat csinált s azokat testéhez erősítvén, valami nagyon egyszerű gépezet segítségével megkísértette a röpkülést, de bizony sehogysem akart neki sikerülni. Azonban a pásztor az első kudarczvallás épen nem kedvetlenítette el, hanem inkább arra ösztönözte, hogy művét nagyobb gondnal megvizsgálja és rajta czélszerű módosítást vigyen véghez. Másodizben is kísérletet tett, s ezúttal nem egészen siker nélkül, mert a föld színétől mintegy 30 lábnyira sikerült fölemelkednie, de minthogy nem tudta magát kormányozni, kénytelen volt ismét leszállani. Most a kormányzás feltalálásán töri fejét a jó pásztor. Ezt írja egyik francia lap (farsangon!) Be szeretnők az orrát megtapintani!

— (Óségi magyar lakodalmi szokás.) Hódmezővásárhelyen — s talán más helyeken is — egy régi szokás divatozik a lakodalmakon. Ugyanis ebéd után, 4 óra tájban, kivezetik a menyasszonyt közel rokonai és felköltözök, majd legszebb ruhájába öltözve vezetik a vendégekhez vissza, hol a vőfény jó előttök, az asztalfőre vezetve őket. Bemutatja nászgyuramnak és elmondja, hogy kezdődik a menyasszony-táncz; legyenek szívesek a vendégek az új pár háztartásához egy kevés pénzbeli ajándékot adni. — Ekkor a menyasszony az asztalfőn ülő vendégeket megcsókolgatja, az asztalra egy rostát tesznek, melybe 5—6 pkr beleperdit egy férfi és egy nő. A férfi forgatja a menyasszonyt, a nő a vőlegényt, míg nem ismét más férfi és nő váltja föl a tánczolókat, midőn ismét pénz csördül a rostába. Ha a tánczos nem akarja a menyasszonyt hamar kiereszteni kezéből, mindenkor pénzt vet a rostába; de ellenfele szintén nem akar hátralépní, ez is ugyan zörög teti a rostát pénzével, mig-nem egyik, vagy másik kifogy az apró pénzből, és a pénzesebb marad a tánczterén. Így megy a nő-tánczosok között is, kik a vőlegényt tánczoltatják. Ez alatt a többi vendégek kört képeznek a két pár tánczos körül, és midőn már az egész vendégsereg résztvett a menyasszony- és vőlegénytánczban, az asztalnál ülő vendégek megszámlálják a pénzt, mi rendszeren 10—15 pengőre megy. A mi a kerek számon felül marad, a zenészeké és a vőfényé, a többit a menyasszonynak adják, jó áldás kívánatok mellett, ki ezt zsebbelijébe szedve szemérmesen megköszöni, és eltávozik, hogy ismét átöltözködjék. A magyar balletkészítők ezen jelenetet igen szépen felhasználhatnák. S ehhez hasonló szokásokat még találhatnának akármennyit.

* * II. György angol királyról következő adomát beszélnek. Meghallá a király, hogy egy hírlapszerkesztő be van perelve a miatt, mert maga készített trónbeszédet nyomtatott ki, hogy olvasóival minél előbb közölhesse. A király magához hivatá az illető minisztert és így szólt hozzá: „Akárom, hogy a szerkesztő azonnal fölmentessék minden vád alól; mert koholt trónbeszédét, az általam mondottal összehasonlítván — az övét sokkal, de sokkal jobbnak találtam!“

* * III. Fridrik császár olly hercegnőt keresett és akart nőül venni, ki mint ő is, nem iszik bort és illyent akkor egész Európában talált csak egyetlen egyet, — Leonorát, a portugál király leányát.

Színházi napló.

Péntek, febr. 12. *Ira Aldridge* második föllépteül: „*Vetenczei kalmár.*“ Ezt követé: „*A lakat.*“ bohózat 1 felv.

Szombat, febr. 13. „*Kunok.*“ dalmű 3 felv. Zenéjét szerzette *Császár F. Vasárnap*, febr. 14. *Utolsó álarczos bál.*

Hétfő, febr. 15. *Ira Aldridge* harmadik föllépteül: „*Othello.*“

Kedd, febr. 16. „*Guzman Johanna.*“ ballet-opera 5 felv., zenéjét szerzette *Verdi.*

Szerda, febr. 17. A színház zárva volt.

Csütörtök, febr. 18. *Kaiser Ernstné* asszony föllépteül. „*Troubadour.*“ Opera 4 felvonásban. *Irta Camarano Salvatore.* Olaszból fordította *Nádaskay Lajos*, zenéjét szerzette *Verdi.*

Szerkesztői mondanivaló.

1721. **Buziásra.** Igen sajnáljuk, hogy a hosszú levélből semmit sem használhatunk. Tényeket, eseményeket, vagy ismertetőket és jellemzéseket kérünk.

1722. **Kövarvidéke.** Csernafalvára. Ama botrányos tények elősorolása lehetlenné válik s kénytelenek vagyunk azokra nézve a bíróság szigorú ítéletébe vetni reményünket.

1723. **Dorogra.** A templom rajzát köszönettel vettük.

1724. **Fülekre.** A tudósítás kíséretében 2 pft. küldetett be. Fizetni csak a hirdetésekért szokás. Tessék azért a küldött összeg iránt rendelkezni.

1725. **Háromszek. Bz.** Az esemény kissé régi, de jelentéktelen is; a közölt alakban pedig épen nem volna adható.

1726. **Motto: In caput alta suum stb.** A satyrát eléggé sikerültnek tartjuk, de azért meg is oda adtuk, a hova inkább illik, ön sejtelve szerint is. Az előtt gyakrabban találkoztunk — pedig nem fogyott el a puskapor, a mint tapasztaljuk.

1627. **B. . . . . re. F. hó 6-án fényes bált adtak önök.** Minden jól ment, csak két arslán zavarta a rendet és illedelmet. Az egyiknek roppant nagy sárga mellénye volt, mely a meghülés ellen eléggé védelmezte ugyan, de annál feltünőbb volt ócska lakktópánja, mely tánczközben fölrepedt s a láb ujjait vicsozgatta. Mondták neki, menjen haza, de ő azt mondá: ő nem látja; ha más látja, nem tehet róla! — A másik arslánom tarka zsiros pecsétes mellény volt s borbélyt nem kapván a bál előtt, borotvátlan maradt, és mivel a kereskedők korán zárták be boltjaikat, keztüüt sem kapott. Keztüütlen kézzel kezdte tehát tánczolni. Egy hölgy, kit tánczra felhívott, saját zsebkendőjét csavarta derekára, nehogy a keztüütlen kéz a csinos ruhán felejtse tisztátalan lenyomatát. Valóban illetlen dolgok. S mások rettentő példájára csak kirjuk a fekete táblára.

1728. **Vallomás.** „Nénemasszony, hallja kelmed, Mit akarok mondani.“

A nénemasszonyokhoz nem szoktak vallomást írni, különben megtépik a haját az öcsém-uramnak.

1729. **Mikor látlak újra?** Ebben az életben alig. Nem szoktuk visszaküldeni a verseket.

1730. **Csak egy esőket!** Menjen maga . . . !

1731. **Huszárdal.** Hogy egy pár huszárkadencia van benne, azért még nem huszárdal. A vasasnémet is lóháton jár.

1732. **A vasalji kis leány.** Hadd nőjön egy kicsit.

1733. **Juhászbojtár.** Korán érkezett. Sz. Györgykor van a szegődés ideje.

1734. **Egyedül tefeléd stb.** szerzője szép haladást tett, mióta verseit utószor olvastuk. Csak irogasson szorgalmasan.

1735. **A paraszt és fia.** Hiába fáradtak Pestre. Jobb nekik a Vértes vadonában — mint Vörösmarty mondja.

1736. **A huszár.** Meghalt, agyonpuskázta az a „busz elenség“ a mi benne előfordul. A vén gujás. Nem gujás volna az, hanem gulyás, de az is rozsz. A kanász. Nem használhatjuk. A piaci tudósításokat várjuk, de nem versekben.

1737. **Kendefi Ilona.** Költészet nélkül van kidolgozva. Ha jambusokban nem volna írva, azt hinnők, hogy próza.

1738. **Mari Novella.** A novellát nem szokták versekben írni. Különben a verselés is nagyon tökéletlen.

1739. **Juliához.** Nabukodonozor!

1740. **Sümege.** Köszönjük az újabb küldeményt. Légy jobb czélra használandjuk.

HETI NAPTÁR.

Ho- és hetinap	Katholik. és Protest. napár	Gör.-oros napár	☉ Nap-		Izraell. napár	☾ Hold-		
			kelet	nyug.		kelet	nyug.	
Február			Febr. (6)		R. Adar			
21 Vasár.	C1 Eleonora	C1 Adel.	9 E 1bőjt	6 57	5 31	7 B. M. h.	10 3	1 56
22 Hétfő	Pét. és Ant.	Úsz. Pét.	10 Sürupus	6 55	5 33	8 Esőün-	10 52	3 16
23 Kedd	Romana. Láz.	Lázár	11 Nicephor	6 53	5 35	9 (nep)	11 55	4 22
24 Szerda	Kánt. Mát. †	Ethelb.	12 Meletius	6 52	5 36	10 Jáfet	1 14	5 13
25 Csütört	Valburga sz.	Taráz	13 Martinián	6 50	5 37	11 Eszt. b.	2 37	5 49
26 Péntek	Nestor p. †	Porphir	14 Auxentius	6 49	5 38	12 Jázon	3 58	6 17
27 Szomb.	Leander. †	Leander	15 Onesimus	6 47	5 40	13 Sab. b.	5 20	6 39

Holdnegyed: ☉ Holdtölte 27-én 11 óra 21 perccor éjjel, látható holdfogyatkozással.

TARTALOM.

Mártonfi József (arezkép). Vass József. — Sátoros cigány. Tóth Endre. — Törökhalom. Papp Miklós. — Kalkutta (képpel). — Csallókői uti-képek (folytatás, 2 képpel). — A kisedővoda (vége). Könyves János. — Aranybányászat Kaliforniában (10 kisebb képpel). — Tárház: Kakas Márton a színházban. A debreczeni színvilágból. — Felszólítás a földrengés ügyében. — Irodalom és művészet. Természeti tünemények. Találmányok, fölfedezések. Jótékonysságek. Mi újság? Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.